

SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA V NITRE
FAKULTA EKONOMIKY A MANAŽMENTU

DIPLOMOVÁ PRÁCA

2008

Juraj Smatana

SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA

V NITRE

Rektor: prof. Ing. Mikuláš Látečka, PhD.

FAKULTA EKONOMIKY A MANAŽMENTU

Dekan: Dr. h. c. prof. Ing. Peter Bielik, PhD.

**Východisková situácia agrárneho sektoru Turecka a jeho
integračné ambície
Diplomová práca**

Katedra ekonomiky

Vedúci katedry: prof. Ing. František Kuzma, PhD.

Vedúci práce: Ing. Artan Qinety, PhD.

Juraj Smatana

Summary

One of the main goals of Turkey foreign policy is the integration into the European Union. Accession of Republic of Turkey to European Union represents a challenge which will need large structural changes in national economy of Turkey including agriculture and food stores of Turkey. The agriculture field is one of the most important sector and that is the reason to ought to ensure accommodation of standards and technical directives.

The agricultural sector was largest employer and contributor to the GDP of Turkey. Relative to rapid growth of industry and services sectors, the importance of agriculture decreased. The share of agriculture on GDP in 2006 represented 11,07 % and number of persons employed in agriculture was 17 241 thousand. Turkey is one of the largest producer and exporter of agricultural products.

Production of vegetal products is main part of Turkish agriculture. The Turkey's agriculture produce mainly fresh fruits and vegetables cereals, pulses, industrial plants and fodder crops. Turkey has good environmental conditions for agriculture. Amount of cereals production is great. Main cereals are wheat, barley, rye, oats, rice, spelt, maize etc. In 2005, production of wheat was 21,5 mil. tons. Also oriental type of tobacco is produced in Turkey, and Turkey is main producer.

Turkey has an comparative advantage in production of edible nuts and dried fruits. Hazelnut, pistachios, raisins, dried apricots and dried figs are produced. They are called traditional agricultural export items. They use traditional and modern methods for production.

In livestock production has Turkey also tradition. Turkey is an important supplier of live sheep, lamb and mutton. Domestic demand and growing population led to decrease in export. Climate and geography are also significant factors in livestock production and type of animal husbandry.

Turkey has an old tradition in agro-industry. Important export-oriented is frozen fruits and vegetables industry. Another significant parts of agro-industry are dehydrated vegetable industry, tomato processing industry, dairy products, meat and poultry products sector,

vegetable oils, sugar and chocolate confectionery sector and nowadays consumers are becoming increasingly interested in healthy food and organic agricultural products.

In foreign agricultural trade, the main partner for Turkey is European Union. Common agricultural trade between Slovak Republic and Turkey has a tendency to grow. Trade balance in agricultural commodities is negative for Slovakia. Main exported product from Slovakia to Turkey's market is cocoa and cocoa products and main imported products from Turkey are edible nuts, dried fruit and vegetable.

Advantages of Turkey's agricultural sector are long-term agricultural tradition, climate and geography conditions, big export of agricultural products to European Union, good image of agricultural products, variousness of agricultural production, food self-sufficiency. To disadvantages of Turkey's agro-sector belongs old technical equipment of farms, low work productivity, management skills of employees in agriculture, communication between agricultural organizations etc.

In December 2004, the European Council decided to open accession negotiations with Turkey on 3 October 2005. It was expected that Turkey sign the Adaptation Protocol which extend Association Agreement with European Union to all states. Before integration, Turkey must to accomplish three basic criteria in political area, economical area and justice. There was limited progress reported in alignment with Common Agriculture Policy.

It is necessary that Republic of Turkey will continue in legislative alignment process and build necessary administrative capacity to implement new legislation. Another goal for Turkey's government is to modernize and restructure agricultural sector and build up alternative employment in rural area.

Turkey must fully accept European legislature, implement suitable strategies of agricultural and rural developments. It will be inevitable phenomenon of solving problems resulting from confirming to European union agricultural policy, standards, rules and laws. The main priorities in pre-entry strategy is elimination of differences in technical and technological equipment and agricultural production and work productivity. It is also necessary to increase the level of qualitative and healthy-hygienic parameters of agricultural production and support structural changes in agriculture, which may, in the future, help to

Turkey's agriculture be competitive. Turkey must also adopt and implement the *acquis communautaire*.

Nowadays there is implemented Instrument for pre-accession assistance (IPA). The main goal of this instrument is to help in accession era. It contain also financial help for candidate countries. This instrument was build up for period 2007-2013. Instrument for pre-accession assistance has five components: institution building, cross-border cooperation, regional development, human resources development and last component rural development.

Fifth component of rural development will target to three main priorities: suitable adaptation of the agricultural sector and implementation community standards with common agricultural policy, preparatory actions for implementation of agro-environmental measures, development of rural areas.

Key words	Kľúčové slová
Integration	Integrácia
Common Agricultural Polici (CAP)	Spoločná poľnohospodárska politika (SPP)
Instrument for pre-accession assistance (IPA)	Nástroj predvstupvej pomoci
Agriculture	Poľnohospodárstvo
European Commission	Európska komisia
Enlargement	Rozširovanie
European Union	Európska únia

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Čestne vyhlasujem, že som diplomovú prácu vypracoval samostatne, a že som uviedol všetku použitú literatúru súvisiacu so zameraním diplomovej práce.

V Nitre dňa 18.04.2008

.....
podpis autora DP

Touto cestou vyslovujem poďakovanie pánovi **Ing. Artanovi Qinetymu, PhD.**
za pomoc, odborné vedenie, cenné rady a pripomienky pri vypracovaní mojej diplomovej
práce.

V Nitre dňa 18.04.2008

.....
podpis autora DP

Použité označenie

BSEC	Čiernomorská ekonomická spolupráca (Black Sea Economic Cooperation)
CEFTA	Stredoeurópska dohoda o voľnom obchode (Central European Free Trade Agreement)
CM	Spoločný trh (Common Market)
CR	Česká republika
CU	Colná únia (Custom Union)
EAGGF	Európsky poľnohospodársky zabezpečovací a garančný fond (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund)
EBRD	Európska banka pre obnovu a rozvoj (European Bank for Reconstruction and Development)
EcU	Ekonomická únia (Economical Union)
EFTA	Európske spoločenstvo voľného obchodu (European Free Trade Association)
EHS	Európske hospodárske spoločenstvo
EIB	Európska investičná banka (European Investment Bank)
ES	Európske spoločenstvo (European society)
EÚ	Európska únia
EÚ 15	15 štátov Európskej únie
EÚ 25	25 štátov Európskej únie
EÚ 27	27 štátov Európskej únie
FAO	Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo (Food and Agricultural Organization)
FR	Francúzsko
FTA	Zóna voľného obchodu (Free Trade Area)
GATT	Všeobecná dohoda o clách a obchode (General Agreement on Tariffs and Trade)
GER	Nemecko
G-20	20 najvyspelejších krajín sveta
ha	hektár
HDP	Hrubý domáci produkt
HNP	Hrubý národný produkt
HU	Maďarsko

IBRD	Medzinárodná banka pre obnovu a rozvoj (International Bank for Reconstruction and Development)
ILO	Medzinárodná organizácie práce (International Labour Organization)
IPA	Nástroj predvstupovej pomoci (Instrument for Pre-Accession Assistance)
IT	Taliansko
Mil. EUR	Milión EUR
Mil. SKK	Milión Slovenských korún
MMF/IMF	Medzinárodný menový fond (International Monetary Fund)
NAFTA	Severoatlantická dohoda o voľnom obchode (North Atlantic Free Trade Organization)
NATO	Severoatlantická zmluva (North Atlantic Treaty Organization)
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (Organization for Economic Cooperation and Development)
OSN	Organizácia spojených národov
PL	Poľsko
SPP (CAP)	Spoločná poľnohospodárska politika
SR	Slovenská republika
Tis. USD	Tisíc dolárov
TRY	Turecká lýra
WTO	Svetová obchodná organizácia (World Trade Organization)

Obsah

Úvod	3
1. Prehľad riešenej problematiky	5
1.1. Integrácia	5
1.1.1. Charakteristika integrácie	5
1.1.2. Znaky integrácie	6
1.1.3. Členenie integrácie	7
1.1.4. Typy ekonomickej integrácie	7
1.1.5. Prínosy a problémy ekonomickej integrácie	10
1.2. Spoločná poľnohospodárska politika	12
1.2.1. Charakteristika SPP a etapy vývoja	12
1.2.2. Ciele poľnohospodárskej politiky	16
1.3. Rozširovanie EÚ	16
1.3.1. Podstata rozširovania	16
1.3.2. História rozširovania EÚ	17
1.3.3. Proces rozširovania	18
1.3.4. Turecko a EÚ	19
2. Cieľ práce	20
3. Metodika práce	21
4. Výsledky práce	23
4.1. Turecko	23
4.1.1. Základné informácie o Turecku	23
4.1.2. Vývoj Tureckej Republiky	24
4.2. Hospodárstvo Turecka	26
4.2.1. Pozícia poľnohospodárstva	26
4.2.2. Všeobecná charakteristika hospodárstva	27
4.3. Poľnohospodárstvo	32
4.3.1. Všeobecná charakteristika	32
4.3.2. Rastlinná produkcia	36
4.3.3. Jedlé orechy a sušené ovocie	39
4.3.4. Živočíšna produkcia	40
4.3.5. Rybolov	41
4.3.6. Agropriemysel	41
4.3.7. Zahraničný obchod s agrokomoditami	44

4.3.7.1.	Agroobchod s EÚ a svetom	44
4.3.7.2.	Vzájomný agroobchod SR a Turecka	48
4.3.8.	Analýza silných a slabých stránok poľnohospodárstva Turecka	49
4.4.	Integrácia	50
4.4.1.	Turecko a EÚ	50
4.4.2.	Nástroj predvstupovej pomoci-IPA	52
4.4.3.	Rozvoj vidieka-5.zložka IPA	54
4.4.4.	Integrácia poľnohospodárstva	55
4.4.5.	Prínosy a ohrozenia pre poľnohospodárstvo po vstupe do EÚ	57
5.	Záver	58
6.	Použitá literatúra	60
7.	Prílohy	64

Úvod

Členstvo krajiny v Európskej únii považujeme za jeden z najdôležitejších cieľov pre Tureckú republiku na nadchádzajúce obdobie, pre jej ekonomiku, vládu a samozrejme aj pre celú spoločnosť. Snaha o členstvo v tomto integračnom celku si do budúceho obdobia vyžiada mnoho štrukturálnych zmien v národnom hospodárstve Turecka a to najmä v sektoroch poľnohospodárstva a potravinárstva. Sprievodným javom riešenia problémov, vyplývajúcich z prispôsobenia sa poľnohospodárskej politike, zákonom, pravidlám a normám Európskej únie bude uplatnenie vhodných stratégií rozvoja poľnohospodárstva a vidieka v Turecku.

Po roku 1963, kedy podpísalo Turecko s EÚ colnú úniu sa v tejto prevažne moslimskej krajine uskutočnilo mnoho reforiem s cieľom integrovať sa do únie. Podobné zmeny sa uskutočnili vo všetkých kandidátskych krajinách. Nevyhnutným predpokladom integrácie je prijatie *acquis communautaires*, tj. priblíženie legislatívy Európskej únie, vytvorenie administratívnych a právnych inštitúcií. Tieto inštitúcie umožňujú efektívne implementovanie tejto legislatívy.

Pred tým ako Turecko, ako kandidátska krajina vstúpi do únie, musí vyhovieť trom základným kritériám a podmienkam členstva, medzi ktoré zaraďujeme politické (dodržiavanie ľudských práv, princípov demokracie, práv a postavenie menšín), ekonomické (zabezpečenie princípov trhovej ekonomiky, konkurencieschopnosť na trhoch Európskej únie atď.), právne (úprava legislatívy a právnych noriem tak, aby vyhovovali smerniciam Európskej únie, tzv. *acquis communautaire*).

V oblasti sektoru poľnohospodárstva čaká na Tureckú republiku mnoho výziev do budúcnosti. Medzi priority, ktoré musí splniť zaraďujeme prispôsobenie poľnohospodárskeho sektoru a implementácia štandardov Spoločenstva, činnosti zamerané na prípravu opatrení vo vzťahu poľnohospodárstva a ochrany životného prostredia, ekonomický rozvoj vidieka.

Proces reforiem zásadne ovplyvní konkurencieschopnosť tureckého poľnohospodárstva po vstupe do EÚ. Reformy vedúce k skvalitneniu poľnohospodárstva, prispôsobenie sa Spoločnej poľnohospodárskej politike, reformy vedúce k posilneniu nezávislosti podnikov, podporujúce produkčnú činnosť, povedú k posilneniu konkurencieschopnosti.

Primárnou úlohou poľnohospodárskej politiky je spoluúčasť na realizácii rozvoja krajiny. Agrárny sektor treba chápať ako súčasť ekonomiky krajiny a agrárnu politiku ako súčasť politického systému krajiny. Poľnohospodárstvo je považované za najzákladnejšiu a najproblematickejšiu politiku EÚ.

1. Prehľad o súčasnom stave riešenej problematiky

1.1. Integrácia

1.1.1. Charakteristika integrácie

Ubrežiová (2005) uvádza, že rozvoj hospodárstva je viac ako kedykoľvek predtým ovplyvňovaný integračnými a globalizačnými tendenciami. Globalizáciou sa všeobecne rozumie tesnejšia integrácia krajín a obyvateľov sveta, ktorá umožňuje zníženie nákladov na dopravu a komunikáciu a odstraňuje bariéry v pohybe tovaru, služieb, kapitálu, vedomostí a ľudí. Globalizácia ako svetový proces pretvára svet, jeho ekonomické systémy, národné spoločnosti na viac integrované a na sebe navzájom závislé. V procese globalizácie sa svet „zmenšuje“. Medzi základné ukazovatele charakteristiky globálneho ekonomického prostredia patrí aj medzinárodná ekonomická integrácia, v rámci ktorej dochádza ku vzniku regionálnych ekonomických zoskupení. Regionálne zoskupenia sa vytvárajú na základe dohôd medzi krajinami v určitom regióne, v rôznych ekonomických, resp. politických oblastiach.

Panfil (2003) definuje integráciu ako proces vzniku celku z častí. Integrácia znamená, že vzniká niečo nové, ale prvky tvoriace nový celok neprestávajú existovať. Integrácii podlieha ekonomika, právny systém, administratíva a veľa ďalších oblastí.

Podľa **Šíbla** (1996a) možno ekonomickú integráciu vyjadriť ako proces postupného vzájomného prepájania, prispôsobovania a zblížovania jednotlivých národných ekonomík, ich ekonomických štruktúr, proces prehĺbovania závislosti medzi nimi a postupnej transformácie národných ekonomických štruktúr na novú ekonomickú štruktúru vznikajúceho regionálneho hospodárskeho komplexu. Regionálny hospodársky komplex nie je jednoduchý súhrn národných ekonomík. V dôsledku pôsobenia synergického efektu predstavuje novú kvalitu, umožňujúcu optimálnejší chod reprodukčného procesu, plnšie, efektívnejšie využívanie výrobných zdrojov, rast objemu, kvality a sortimentu dosahovaných outputov, a tým i lepšie uspokojovanie požiadaviek spotrebiteľov.

Integračné vzťahy sa vyznačujú tým, že:

- pri ich rozvíjaní rastie rozsah a intenzita ekonomických spojení medzi zúčastnenými ekonomikami,
- tieto vzťahy sú univerzálnejšie v dôsledku medzinárodnej del'by práce a špecializácie, rozličných foriem spoločne organizovanej výroby, medzinárodnej výmeny techniky a technológií v podobe patentov, licencií, know-how, medzinárodnej migrácie vysoko kvalifikovaných pracovných síl,
- sú pevnejšie, trvalejšie, stabilnejšie a dlhodobejšie,
- vyúsťujú do formovania regionálneho hospodárskeho komplexu.

Svatoš a i. (1996a) konštatujú, že etapa integračnej dynamiky je úzko spätá s menom bývalého francúzskeho ministra zahraničných vecí Roberta Schumana, ktorý v roku 1950 vyslovil návrh aby Francúzsko a Nemecko zjednotili svoje uhoľné a oceliarske zdroje. Návrh adresoval aj ostatným európskym krajinám, ktoré boli ochotné sa podieľať na jeho realizácii. V roku 1951 šesť krajín (Francúzsko, Taliansko, Nemecko a krajiny Beneluxu) podpísala zmluvu zakladajúcu Európske spoločenstvo pre uhlie a oceľ. Zakladateľské štáty sa od roku 1973 rozšírili vstupom Veľkej Británie, Írska, Dánska na európsku deviatku. Desiatym členom sa od 1.1.1981 stalo Grécko. V roku 1986 vstúpili do spoločenstva Španielsko a Portugalsko. 1. 1. 1995 vstúpili do súčasnej EÚ ďalšie tri krajiny, Rakúsko, Švédsko a Fínsko.

1.1.2. Znaký integrácie

Lisý a kol. (2000) uvádza že ekonomická integrácia sa vyznačuje univerzálnym charakterom medzinárodných ekonomických vzťahov medzi krajinami a má nasledovné charakteristické znaky:

- jej vznik je objektívne podmienený určitým stupňom ekonomického rozvoja a del'by práce, medzinárodnej špecializácie a kooperácie,
- integrácia je regulovaný proces, čiže vyžaduje vedomú činnosť subjektov,
- integrácia je charakterizovaná vzájomným prispôsobovaním sa jednotlivých odvetví, regiónov a krajín,
- integračné procesy majú regionálny charakter,
- integráciou sa dosahuje ekonomický efekt.

1.1.3. Členenie integrácie

Podľa **Bielika a kol.** (1999) je možné deliť integráciu na:

- vertikálnu
- horizontálnu

Sektorovú (vertikálnu) integráciu považuje za počiatok integračných vzťahov v podmienkach Európy, ktorá sa týkala určitého odvetvia integrujúcich sa štátov. Ostatné sektory sa majú postupne spájať do integračného procesu, v závislosti od predpokladov a ich plnenia. Príkladom takejto formy integračných snáh je Európske spoločenstvo pre uhlie a oceľ, pretože sa týkalo uhlia, ocele koksu a železnej rudy, čiže montánných odvetví integrujúcich sa štátov. Na mikroekonomickej úrovni sa pri sektorovej integrácii medzi sebou prepájajú navzájom nadväzujúce odvetvia.

Z hľadiska podpory realizácie integrácie rozlišujeme:

- nepriamu podporu integrácie, spočívajúcu v odstraňovaní doterajších prekážok brániacich rozvoju integrácie,
- priamu podporu integrácie, pri ktorej ide o úpravy a hlavne utváranie nástrojov a inštitúcií, ktoré majú umožniť jej žiaduci vývoj. Ide o vyšší stupeň integračnej podpory.

Z charakteristík postupu integrácie teda vyplýva, že integračné procesy začínajú spravidla nepriamou podporou integrácie (odbúranie kvantitatívnych obmedzení dovozu a vývozu, dovozných ciel atď.) a v ďalších fázach prechádzajú k priamej integrácii (zavádzanie spoločnej meny rozpočtu, legislatívy a podobne).

1.1.4. Typy ekonomickej integrácie

Pokrivčák (2003) vymedzuje a charakterizuje 4 typy ekonomickej integrácie. Ich hierarchické usporiadanie je nasledovné:

- zóna voľného obchodu – je to skupina dvoch alebo viacerých colných území, v ktorých clá a iné obmedzujúce úpravy obchodu sú odstránené, zachovávajú sa colné predpisy a kvóty vo vzťahu k nečlenským krajinám (NAFTA, CEFTA).

- colná únia – čo znamená nahradenie dvoch, alebo viacerých colných území jedným colným územím tak, že clá a iné úpravy obmedzujúce obchod sú v podstate odstránené. Krajiny združené v colnej únii majú jednotný colný sadzovník voči tretím štátom.
- spoločný trh - je colná únia spojené s voľným pohybom výrobných faktorov.
- ekonomická únia - členské štáty vytvoria spoločný trh a navyše unifikujú niektoré ekonomické politiky. Môže to byť menová politika a vtedy sa hovorí o menovej únii.

Na rozdiel od Pokrivčáka **Ali M. El-Agraa** (2004a) uvádza nasledovné členenie jednotlivých foriem ekonomickej integrácie zoradené hierarchicky do 5 skupín:

- Zóna voľného obchodu (FTA) – členské krajiny odstraňujú medzi sebou všetky obchodné bariéry ale ponechávajú si možnosť slobodne rozhodovať o vlastnej politike voči ostatným, nečlenským krajinám. Rušia sa clá a kvantitatívne obmedzenia v obchode s tovarmi a službami. Ako príklady FTA môžem zaradiť Európske spoločenstvo voľného obchodu (EFTA), Severoamerická dohoda o voľnom obchode (NAFTA), a mnoho ďalších.
- Colná únia (CU) – je podobná zóne voľného obchodu s tým rozdielom, že členské krajiny musia viesť a usilovať sa o spoločnú vonkajšiu obchodnú politiku a to tým spôsobom, že si adoptujú spoločné clá na import z nečlenských krajín. Okrem zrušenia colných a kvantitatívnych opatrení sa určuje spoločná colná tarifa voči nečlenským krajinám a krajiny sa spájajú do jednotného obchodno-politického územia.
- Spoločný trh (CM) – je to colná únia, ktorá umožňuje taktiež voľný pohyb výrobných faktorov ako práca, kapitál a technológie cez hranice členských štátov a podniky sa môžu bez zábran pohybovať a vykonávať svoju činnosť v rámci spoločenstva. Ide hlavne o zrušenie obchodných reštrikcií, ale aj rôznych obmedzení pohybu výrobných faktorov a voľný pohyb kapitálu a pracovných síl.
- Ekonomická únia (EcU) - predstavuje spoločný trh, ktorý si navyše vyžaduje kompletne zjednotenie monetárnej a fiškálnej politiky jednotlivých členských štátov únie. V rámci nej sa majú prijať jednotné pravidlá peňažného obehu, spoločná menová politika a národné centrálné banky sa nahradia jednou, spoločnou centrálnou bankou. Určitý stupeň harmonizácie hospodárskych politík.
- Politická únia - úplná ekonomická integrácia by mala byť zavŕšená politickou úniou. Zjednotenie fiškálnej, sociálnej a stabilizačnej politiky a vyžaduje vytvorenie

nadnárodného riadiaceho orgánu, spoločného parlamentu a ďalších inštitúcií potrebných na zabezpečenie suverenity spoločného štátu. Zúčastnené krajiny sa v konečnom dôsledku stávajú jedným národom.

Podľa **Baláza** (2005) z hľadiska obsažnosti každá z uvedených foriem predstavuje väčší stupeň ekonomického prepojenia štátov v porovnaní s predchádzajúcou formou. Prax ukazuje, že nie všetky existujúce integračné si kladú za cieľ prejsť všetkými týmito formami. Viaceré z nich sa uspokojujú s dosiahnutím len určitej úrovne ekonomického prepojenia, a to bez ohľadu na to, že možno súhlasiť s argumentmi, že prínosy vyplývajúce z integrácie sú tým väčšie, čím hlbšie je integračné prepojenie štátov.

Podľa **Bilčíka a Bruncka** (2001) formy makroekonomickej integrácie v praxi neexistujú v „čistej“ podobe Opatrenia charakterizujúce určitú integračnú formu sú totiž vo väčšine prípadov kombinované s opatreniami typickými pre iné integračné formy, aj keď jedna z nich zvyčajne prevláda a podľa nej na integračné zoskupenie označuje. Napríklad v čase, keď Európske spoločenstvo len završovalo colnú úniu (1968), malo už niektoré črty neúplného spoločného trhu, resp. hospodárskej únie (napr. spoločnú poľnohospodársku politiku).

Podľa **Ali M. El-Agraa** (2004b) by sa mali jednotlivé členské krajiny zamerať najmä na:

- elimináciu (medzi členskými krajinami) ciel a kvantitatívnych opatrení na import a export tovarov
- zavedenie spoločných colných taríf a spoločnej obchodnej politiky voči tretím krajinám
- odstránenie (v rámci členov) prekážok vo voľnom pohybe osôb, služieb a kapitálu
- zriadenie spoločnej politiky v oblasti poľnohospodárstva
- prijatie spoločnej politiky v oblasti prepravy
- zriadenie systému, ktorý zabezpečí konkurenciu na spoločnom trhu
- aplikáciu procedúr, prostredníctvom ktorých môžu byť hospodárske politiky členských krajín koordinované
- aproximáciu právnych systémov členských krajín na taký stupeň aby sa zabezpečila funkčnosť spoločného trhu
- vytvorenie Európskeho Sociálneho Fondu v zmysle zabezpečenia a posilnenia možností zamestnania pracovných síl a zvýšenia ich životnej úrovne

- vytvorenie Európskej investičnej banky (EIB – European Investment Bank) pre uľahčenie ekonomického rastu spoločenstva
- združenie zahraničných krajín a teritórií so snahou o zvýšenie a nárast vzájomného obchodu a podpora spoločného ekonomického a sociálneho rozvoja.

Podľa **Lipkovej** (2002), dôležitým prostriedkom liberalizácie medzinárodného obchodu je uzatváranie dohôd o regionálnych integračných zoskupeniach, ktorých hlavným cieľom je odstraňovanie prekážok vo vzájomnom obchode. Integračné zoskupenia teda vznikajú v dôsledku nových podmienok, ktoré sa formujú vo svetovom hospodárstve i vo svetovom obchode. Liberalizácia obchodných vzťahov v rámci integračných zoskupení rozširuje možnosti medzinárodnej del'by práce, umožňuje zvýšiť konkurencieschopnosť národných ekonomík, ktoré sa stávajú súčasťou regionálnych združení. Umožňuje vstupy na trhy partnerov v integračnom zoskupení, uľahčuje zahraničnú expanziu.

Formovanie regionálnych integračných zoskupení vo svetovom hospodárstve, ktoré odstraňujú prekážky pri vzájomnom pohybe tovaru, služieb, kapitálu a pracovných síl, vedú k výrazným pozitívnym zmenám vo vzájomnej spolupráci medzi integračnými partnermi a sú stimulačným faktorom ich ekonomického rozvoja.

1.1.5. Prínosy a problémy ekonomickej integrácie

Ali M. El-Agraa (2004c) uvádza nasledovné prínosy z ekonomickej integrácie:

- dosiahnutie efektívnej produkcie vďaka zvyšujúcej sa špecializácii na výrobu v ktorej má členská krajina komparatívnu výhodu
- rozšírené trhy umožňujúce zvýšenú úroveň produkcie – lepšie využitie úspor z rozsahu produkcie
- výhodnejšia medzinárodná vyjednávacía pozícia vďaka veľkosti spoločenstva čo vedie k lepším obchodným podmienkam (lacnejší dovoz z nečlenských krajín a drahší export do týchto krajín)
- dosiahnutie zmien v efektívnosti vďaka zvýšenej konkurencii medzi firmami
- zmeny ovplyvňujúce množstvo a kvalitu výrobných faktorov (technologický pokrok)
- mobilita faktorov cez hranice členských krajín, čo vedie k zvyšovaniu národných dôchodkov
- spolupráca v oblasti monetárnej a fiškálnej politiky môže viesť k redukcii nákladov v prípade ak je smerovaná k zabezpečeniu úspor z rozsahu

zjednotenie snáh k dosiahnutiu vyššej miery zamestnanosti, nižšej miery inflácie, vyrovnaného obchodu, vyššej miery ekonomického rastu a lepšej distribúcií dôchodku môžu viesť k jednoduchšiemu.

Podľa **Šíbla** (1996b) teória ekonomickej integrácie a v jej rámci aj skúmanie integračných účinkov sa najskôr rozvíja v statickej podobe. Abstrahuje od zmien v technike, technológii, koncentrácii, stupni monopolizácie, v produktivite práce, rozsahu trhu a pod. Predpokladá, že jediným ekonomickým pohybom medzi krajinami je pohyb tovaru, že výrobné faktory sa nepohybujú.

Preto sa sústreďuje na problematiku liberalizácie obchodu medzi členskými krajinami. Obchodné účinky patria k základným statickým účinkom medzinárodnej ekonomickej integrácie. Pri ich vysvetlení sa vychádza zo stavu, pri ktorom medzi krajinami prístupovými k vytvoreniu integračného zoskupenia jestvujú colné prekážky. Potom vytvorenie colnej únie je spojené s dvoma účinkami:

- colná únia môže vytvárať obchod
- colná únia môže súčasne novo orientovať, obmedzovať, odkláňať, odvracať obchod

Tieto dva základné statické účinky colnej únie sa prejavujú aj vo vyšších formách integračných zoskupení.

Z uvedeného možno urobiť záver, že integračné vzťahy v podobe colnej únie odstraňujú diskrimináciu, ktorá pred ich vytvorením existovala medzi domácim tovarom a tovarom ostatných členov colnej únie. Vznikajú podmienky na rast obchodného prepojenia medzi členmi colnej únie. Vytvára sa však nová diskriminácia medzi colnou úniou a nečlenskými krajinami a škodlivé tendencie odvracania obchodu od efektívnejších zdrojov. Na jednej strane teda možno zaznamenať pozitívny vplyv colnej únie, na druhej strane sa však prejavuje aj negatívny vplyv colnej únie.

Keřkovský a Keřkovská (1999) uvádzajú, že ekonomická integrácia môže vyvolávať aj niektoré problémy a ďalšie náklady, a to pre celú ekonomiku, ale aj pre jednotlivých výrobcov, napríklad so zväčšovaním trhu sa obvykle zvyšujú náklady na distribúciu, vstup na zahraničné trhy býva spojený s nemalými fixnými nákladmi, môžu vznikať problémy plynúce z odlišností jednotlivých trhov, otvorenie ekonomiky znamená hrozbu pre menej konkurencieschopných výrobcov, so zvyšovaním konkurencie sa zvyšuje turbulencia podnikateľského prostredia, čo komplikuje strategické a investičné rozhodovanie. U vyšších formách integrácie je nutné vynakladať pomerne vysoké náklady na fungovanie integračného

zoskupenia. Pre dobré fungovanie integračných zoskupení je tiež dôležitá približne rovnaká ekonomická úroveň členských subjektov. Pokiaľ táto podmienka nie je splnená, môže sa stať, že slabšia ekonomika je na jednej strane „utláčaná“ silnejšími členmi, na druhej strane musí silnejšia ekonomika vynakladať vysoké prostriedky na vyrovnávanie rozdielov.

Podľa **Salvatoreho** (2004), colná únia vedie k vytváraniu obchodu ak sú splnené nasledovné podmienky:

- Čím viac konkurenčné než komplementárne sú ekonomiky členských krajín, tým sú väčšie možnosti špecializácie vo výrobe a možnosť vzniku vytvárania obchodu je vyššia,
- Čím vyšší je počet krajín tvoriacich colnú úniu a čím sú tieto krajiny väčšie, tým vyššia je pravdepodobnosť, že krajiny s nízkymi výrobnými nákladmi budú v danej skupine krajín,
- Čím bližšie geograficky sú členské krajiny, tým menšiu prekážku predstavujú transportné náklady pre vytváranie obchodu,
- Čím väčší je obchod a ekonomické väzby silnejšie medzi potenciálnymi členmi colnej únie, tým väčšie sú šance na značný rast blahobytu plynúceho z vytvorenia colnej únie.

1.2. Spoločná poľnohospodárska politika

1.2.1. Charakteristika SPP a etapy vývoja

Podľa **Roháčikovej** (2004a) Spoločná poľnohospodárska politika predstavuje jeden zo základných, ale zároveň aj najkomplikovanejších i najnákladnejších programov Európskej únie. Vytvorenie spoločnej poľnohospodárskej politiky predpokladala už Rímska zmluva v Článku 39 z marca 1957, ktorá formálne ustanovila Európske spoločenstvo.

Podľa informačného portálu **Euractiv** (2006) Spoločná poľnohospodárska politika / Common Agriculture Policy (SPP/CAP) si vyžiada približne 44% rozpočtu Európskej únie a venuje sa jej približne 60% platnej európskej legislatívy. Na druhej strane je jednou zo základných politík Európskych spoločenstiev od roku 1958. Po jej nespochybniteľných

úspechoch v začiatkoch eurointegrácie sa stala na konci minulého storočia v mnohých krajinách symbolom neefektivity a dôvodom mnohých sporov, najmä kvôli jej financovaniu. Vypĺacanie dotácií dáva poľnohospodárom v členských krajinách záruku minimálnych cien a chráni ich pred konkurenciou zo zahraničia. Aj preto tretie krajiny ju podrobujú ostrej kritike, lebo pomáha budovať „európsku pevnosť“. Vyčíta sa jej, že spôsobuje aj nadmerne vysoké ceny agroproduktov.

Šimo (2006) uvádza, že SPP EÚ sa formuje už viac ako 40 rokov. Jej predmetom bolo udržanie sa a cieľavedomé rozvíjanie na báze trvale udržateľného poľnohospodárstva. Pri zrode európskej integrácie bolo šesť európskych krajín. Boli to: Belgicko, Francúzsko, Taliansko, Luxembursko, Holandsko a Spolková republika Nemecko, ktoré v roku 1956 boli zakladateľmi projektu vytvorenia Európskeho hospodárskeho spoločenstva (EHS). SPP sa vytvorila ako základný stavebný kameň európskej štruktúry z politických, ako i ekonomických dôvodov. Medzi základné princípy EHS možno zaradiť:

- zvýšenie produktivity poľnohospodárstva,
- zabezpečiť primeranú životnú úroveň pre poľnohospodárske obyvateľstvo,
- stabilizovať agrárne trhy,
- zabezpečiť potravinovú bezpečnosť pri primeraných spotrebiteľských cenách.

Svatoš a. i. (1996b) uvádzajú, že SPP patrí medzi najviac integrované v rámci všetkých spoločných politík. Súčasne však tiež platí, že SPP je zdrojom najzložitejších problémov EÚ, a to v súvislosti s konfliktnými záujmami členských krajín na úseku financovania, regionálnej politiky alebo vnútorných vzťahov.

Podľa **Roháčikovej** (2004b) spoločná poľnohospodárska politika vo vyše štyridsaťročnom vývoji prebiehala nasledujúcimi etapami:

- Prvá etapa 1957 – 1968: jedenásťročný integračný proces v podstate realizujúci Bruselskú dohodu,
- Druhá etapa 1968 – 1985: ako formulovanie a dovŕšenie agrárneho trhu, ekonomicko-legislatívne formulovanie trhových poriadkov (tvorba spoločných cien, ochrana vnútorného trhu a proexportná orientácia). Na teritóriu EÚ cez trhové poriadky sa zabezpečuje 95 % poľnohospodárskej a komoditnej produkcie. Vo väčšine krajín EÚ v tomto období vzniká Fond regulácie.

- Tretia etapa v rokoch 1985 – 1992 znamená plne integrovaný trh, vo väčšine komodít dovŕšenie sebestačnosti, realizácia neprimeraného protekcionizmu a integračné zväčšovanie ekonomického potenciálu, ekonomickej sily a ekonomickej úrovne v poľnohospodárstve krajín EÚ. Riešenie problémov protekcionizmu medzi krajinami EÚ a ďalšími svetovými producentmi prináša i nezhody, vstupujúce do diferencovanej úrovne porexportnej politiky a neprimeranej subvenčno-dotačnej náročnosti.
- Od roku 1992 vzniká nová agrárna stratégia EÚ, sčasti inovovaná politikou USA a najmä vplyvom politiky GATT, odrážajúca riešenie problémov nízkej úrovne akceptácie spoločnej politiky, problémov ochrany vlastného poľnohospodárstva pred klesaním svetových cien, riešenia problémov európskeho presýtenia potravinami, previazanosti EÚ s realizáciou politiky GATT a najmä riešenie problémov krajín strednej a východnej Európy s ich transformáciou na podmienky EÚ.

Ako uvádza portál **Vaša Európa** (2004a), náklady spojené s cenovou podporou hradí garančná sekcia Európskeho zabezpečovacieho a garančného fondu (EAGGF), ktorý intervenuje hlavne v pri podpore vývozu financovaním rozdielu medzi trhovou cenou v EU a svetovou cenou. Ide vlastne o „náhrady“ umožňujúce vývozcom konkurencieschopnosť na svetových trhoch aj pri vyšších výrobných nákladoch.

Cenový systém ES rozoznáva tri ceny:

- cieľová (orientačná)
- intervenčná (garantovaná)
- prahová

Prahová cena je výhodná pre poľnohospodára a zároveň rozumná z hľadiska spotrebiteľa. Do ceny sa vždy započítavajú aj prepravné náklady, aby bol zabezpečený zisk aj pri predaji výrobkov z prebytkových oblastí v oblastiach s nedostatkom daného výrobku. Keď je už cena stanovená, poľnohospodári si môžu napláňovať produkciu a vedieť, akú cenu môžu za svoj produkt očakávať na trhu budúci rok.

Intervenčná cena je cena, za ktorú poľnohospodár môže predať svoje výrobky bez obmedzenia množstva, často je vyššia ako trhovú cenu a viac-menej sa približuje k cieľovej cene, je však o niečo nižšia.

Cieľová cena nie je v rámci Spoločenstva rovnaká, pretože aj podmienky sa v jednotlivých oblastiach líšia. Cieľové, intervenčné a prahové ceny používané v rámci SPP, vyhlasuje každoročne Rada Európskej únie. Tieto ceny sa však každý mesiac revidujú.

Aj na Slovensku podobne ako v ďalších krajinách strednej a východnej Európy dochádza od roku 1990 k poklesu poľnohospodárskej výroby (viac ako o 30 %). Spôsobila to najmä kombinácia dvoch faktorov: pokles spotreby a nárast dovozu potravinárskych výrobkov. Na dovoze potravinových výrobkov na Slovensko sa vysokou mierou podieľajú najmä krajiny EÚ, ktorých podiel na trhu Slovenska sa bude v neprospech domácich poľnohospodárov ešte zvyšovať.

Podľa portálu **Európskeho parlamentu** (2007a) spoločná poľnohospodárska politika rozdeľuje Európu. Nové členské štáty sa totiž nemôžu do nej po vstupe do EÚ zapojiť v rovnakej miere ako staršie krajiny EÚ. Nedávno schválená správa maďarského poslanca Tabajdiho však hovorí, že prospech zo spoločného poľnohospodárskeho nástroja majú všetky krajiny. Text však zároveň od Komisie žiada, aby pri reforme viac vzala do úvahy potreby a požiadavky dvanástich nových členských štátov.

Poľnohospodárstvo má v nových členských krajinách mimoriadny význam. Kým v staršej európskej "pätnástke" sa v roku 2004 poľnohospodárska pôda podieľala na celkovej rozlohe len štyrmi percentami, v nových členských štátoch to bolo až 22 percent ich územia. Podobne je to aj so zamestnanosťou v tomto sektore. Kým v EÚ-15 pôsobilo v rovnakom roku na farmách 1,6 percent obyvateľstva, prístupujúca desiatka nových krajín vykazovala až 13 percent agrárnych pracovníkov. Napriek tomu je produktivita fariem v nových členských štátoch výrazne nižšia.

Nižšia produktivita. Dôvod sa ukrýva v štruktúre fariem. Práve v nových členských štátoch prevláda vysoké percento malých fariem, ktoré často mávajú zamestnancov len na čiastočný úväzok. Tieto spoločnosti nemôžu toľko investovať do finančne nákladnej technológie a ich efektivita je tak nižšia. Aj preto by krajiny strednej a východnej Európy radi čerpali prostriedky z rozpočtového balíka EÚ vyčleneného na poľnohospodárstvo. Je tu však istý problém. Nové členské krajiny nemôžu čerpať finančné prostriedky v rovnakej miere ako ich starší kolegovia. Farmári na Slovensku či v Poľsku tak pri svojom vstupe do EÚ v roku 2004 mohli obdržať len štvrtinu toho, čo poľnohospodári v Dánsku či Francúzsku. Hoci sa tento príspevok postupne zvyšuje, prístupové zmluvy hovoria o deväťročnom prechodnom období v tejto oblasti. Aj preto sa v súvislosti s reformou poľnohospodárskej politiky často spomína rok 2013.

Nerovné podmienky. Poľnohospodári z nových členských štátov tak nemajú rovnaké podmienky pre spravodlivú súťaž. Ich výrobky navyše musia aj pri nízkej miere investícií do výroby spĺňať prísne zdravotné a hygienické predpisy EÚ. Národné vlády nových členských

štátov preto pomáhajú svojim farmárom dodatočnými priamymi platbami. Táto prax však zaťažuje rozpočty nových krajín EÚ a naruša pravidlá štátnej pomoci, ktorými sa EÚ riadi. Iniciatívna správa maďarského poslanca zo skupiny socialistov Csabu Sandora Tabajdiho, schválená na marcovom plenárnom zasadnutí v Bruseli, preto vyzýva Komisiu, aby väčšmi zohľadnila osobitné problémy a znepokojenia nových členských štátov pri rozhodovaní v rámci spoločnej poľnohospodárskej politiky. Poslanci očakávajú, že reforma "zmenší administratívne zaťaženie poľnohospodárov a štátnych orgánov a podporí environmentálne bezchybnú výrobu orientovanú na trh – výrobu bezpečných produktov – a zároveň zabezpečí budúcnosť trvalo udržateľného poľnohospodárstva".

1.2.2. Ciele poľnohospodárskej politiky

Podľa portálu **Vaša Európa** (2004b) rozlišujeme nasledovné ciele poľnohospodárskej politiky, ktoré sú uvedené v Rímskych zmluvách:

- zvýšenie produktivity poľnohospodárstva
- zabezpečenie slušnej životnej úrovne poľnohospodárom
- stabilizáciu trhu
- garantovanie pravidelných dodávok
- zabezpečenie primeraných spotrebiteľských cien

1.3. Rozširovanie EÚ

1.3.1. Podstata rozširovania

Podľa portálu **Európskeho parlamentu** (2007b) v princípe platí, že každý európsky štát môže požiadať o členstvo v EÚ. Uchádzač o členstvo – kandidátska krajina v prípade záujmu adresuje svoju žiadosť Rade ministrov EÚ. Ak ju jednomyselne odobrí po konzultácii s Európskou komisiou a na základe súhlasného stanoviska Európskeho parlamentu, Rada ministrov EÚ rozhodne o začatí prístupových rozhovorov s uchádzačom o riadne členstvo v EÚ. Prvé rozšírenie EÚ smerom na Východ sme už absolvovali. Konalo sa v roku 1990 vstupom nových východonemeckých krajín do Spolkovej republiky Nemecko.

1.3.2. História rozširovania EÚ

Ako uvádza portál **Európskeho parlamentu** (2007b), rozšírenie v roku 2004 o desiatku nových členských krajín, vrátane Slovenska, bolo pre Európsku úniu najvýznamnejšie. Jeho jedinečnou historickou úlohou bolo podporiť ďalšiu integráciu európskeho kontinentu a rozšíriť zónu stability a prosperity aj o oblasť východnej a strednej Európy.

Toto doteraz najmasívnejšie rozšírenie EÚ vyplynulo vlastne z akčného programu Agendy 2000, ktorú prijala EK v roku 1997. Agenda 2000 stanovila, že hlavným poslaním EÚ je prehĺbovanie integrácie na základe vnútorných reforiem v pôvodných členských krajinách únie (reforma Spoločnej zahraničnej politiky, hospodárskej a sociálnej súdržnosti v novom finančnom rámci rokov 2000-2006, odsúhlasením predstupovej stratégie zahrnujúcej okrem iného aj prístupové partnerstvo a štúdiu vplyvu rozšírenia o krajiny strednej a východnej Európy na politiky EÚ). Rozšírenie EÚ v roku 2004 nadviazalo na predchádzajúce úspešné rozšírenia únie z roku 1973 (Dánsko, Írsko, Spojené kráľovstvo), 1981 (Grécko), 1986 (Portugalsko, Španielsko) a 1995 (Rakúsko, Fínsko, Švédsko), ibaže v omnoho významnejšej miere. Veď len počet obyvateľov únie vzrástol z 370 na 454 miliónov. Posledným rozšírením EÚ bol vstup Bulharska a Rumunska k 1. januáru 2007. Počet obyvateľov EÚ sa ich vstupom rozšíril na 488 miliónov.

Dauderstädt (2003) uvádza, že nemecké zjednotenie predstavuje fóliu, na základe ktorej sa dá dobre analyzovať aj budúce zjednocovanie Európy. Postkomunistické východonemecké hospodárstvo nebolo na tento krok vôbec pripravené. Nielenže prebralo jedným krokom európske právo, *acquis communautaire*, ale tiež ďaleko obsiahlejšie a hlbšie zasahujúce nemecké právo. Muselo prevziať tiež spoločnú menu za podmienok giganticky nadhodnoteného výmenného kurzu 1:1, namiesto realistického 1:4, alebo 1:7. Jeho náklady vrátane platov sa blížili prudko západonemeckej úrovni, bez toho, aby sa dosiahla jej produktivita. V konečnom výsledku sa východonemecké hospodárstvo zosypalo a nezamestnanosť stúpila na 20 až 30 %. Nerovnosť v príjmoch a majetku prudko stúpila. Tento trend sa nezaznamenal len vo Východnom, ale tiež v Západnom Nemecku. Vďaka obrovskému transferu prostriedkov zo Západu na Východ sa síce výška príjmov v obidvoch „častiach štátu“ vyrovnávala, ale za cenu neustále rastúcej nezamestnanosti a nerovnosti v obidvoch častiach štátu.

Emerson (2005) uvádza, že po páde Berlínskeho múru sa zdalo, že vážnymi kandidátmi budú iba štyri višegrádske krajiny strednej Európy, a neočakávalo sa, že bývalé sovietske pobaltské štáty ich budú nasledovať. To však nefungovalo. Potom sa predpokladalo, že Rumunsko nebude schopné dosiahnuť dostatočný pokrok, no zdá sa, že ani to už nie je pravda. A tak tu máme EÚ-25, ktorá sa čoskoro stane EÚ-28 (s Rumunskom, Bulharskom, a krátko po nich Chorvátskom). Čo sa týka zvyšku Balkánu, naši lídri opäť nedokázali zastaviť prílivovú vlnu dejín, a schválili, že zvyšok regiónu by sa jedného dňa mal pripojiť k tomu, čo bude EÚ-33. Dovtedy sa aj Nórsko a Island.

1.3.3. Proces rozširovania

Podľa **Európskeho parlamentu** (2007b), Rozširovací proces má dva základné rozmery:

- musí byť predmetom Európskej konferencie
- musí byť stanovený prístupový proces

Prístupový proces rozoznáva 4 etapy pristúpenia k EÚ:

- Predvstupová etapa, v ktorej je na základe spoločnej vôle členských štátov – európskych dohôd, - pripravená pre uchádzačskú krajinu asociačná dohoda, podľa ktorej musí kandidát na členstvo vykonať všetky opatrenia pre dodržiavanie spoločných európskych hodnôt na území svojho štátu.
- Vyjednávanie o pristúpení, respektíve negociácie štartujú vtedy, keď kandidátska krajina splní kodanské kritériá schválené na summite EÚ v Kodani v júni 1993
- Screening *acquis communautaire* - treťou fázou prístupového procesu je pravidelné vyhodnocovanie vteľovania spoločného základu práv a povinností EÚ do právneho systému každej kandidátskej krajiny expertmi Európskej komisie.
- Pravidelné správy - Európska komisia pravidelne predkladá Rade ministrov správy, aby ju informovala o dosiahnutom pokroku v každej kandidátskej krajine.

1.3.4. Turecko a EÚ

Európsky parlament (2007b) uvádza, že Turecko je kandidátskou krajinou EÚ od roku 1999 (Európska rada v Helsinkách). Žiadosť o vstup do ES s plnoprávnym členstvom si Turecko podalo ešte 14. apríla 1987. Na summite EÚ v Kodani v decembri 2002 vedúci predstavitelia členských štátov rozhodli, že Európska komisia má v roku 2004 predložiť správu o pokrokoch Turecka pri plnení prístupových kritérií. EK ju na decembrovom summite EÚ predložila a odporučila začať prístupové rokovania s Tureckom od októbra 2005. EÚ začala 3. októbra 2005 rokovania s Tureckom, ktoré kladú niekoľko podmienok Turecku. Jednou z podmienok je diplomatické uznanie Cypru, ktorý sa stal v roku 2004 novou členskou krajinou EÚ. Napriek tomu, že Ankara podporuje čiernomorskú i balkánsku spoluprácu, doteraz vedie spor o interpretáciu masakrov národnostných menšín Arménov, Grékov počas 1. svetovej vojny i Kurdov v 20. storočí. Rok vstupu a dátum ukončenia prístupových rokovaní s Tureckom EÚ presne nevytýčila. Ponechala ho otvorený. Za najskorší termín vstupu Turecka do EÚ bol stanovený rok 2014. Turecko 29. júla 2005 podpísalo dodatkový protokol o rozšírení colnej únie medzi Tureckom a EÚ aj na desať nových členov.

2. Cieľ práce

Členstvo Turecka v Európskej únii je jednou z najdôležitejších úloh krajiny pre nadchádzajúce obdobie. Z hľadiska prístupových rokovaní predstavuje poľnohospodárstvo jednu z najcitlivejších a najzložitejších oblastí vzhľadom na jeho zložitosť a rozsah. V prípade členstva bude musieť Turecko akceptovať usmerňovania poľnohospodárskeho trhu v Európskej únii, vytvoriť potrebné organizačné štruktúry a taktiež akceptovať vnútornú legislatívu únie.

Hlavným cieľom mojej diplomovej práce je analyzovať východiskovú pozíciu Tureckého poľnohospodárstva v prístupovom procese do Európskej únie. V mojej práci sa zameriavam na analýzu základných ukazovateľov poľnohospodárstva dôležitých v súvislosti s prístupovým procesom.

Hlavný cieľ mojej diplomovej práce som rozčlenil na niekoľko parciálnych cieľov:

- Analyzovať miesto poľnohospodárstva v tureckom hospodárstve a porovnanie s vybranými krajinami v Európskej únii – predovšetkým s krajinami V4, krajín EÚ-27 a porovnanie s Talianskom, Nemeckom a Francúzskom.
- Analyzovať vývoj tureckého agroobchodu s vybranými krajinami Európskej únie – porovnanie s EÚ-25 a svetom, a taktiež analyzovať vzájomný zahraničný agroobchod medzi SR a Tureckom
- Analyzovať vývoj prístupového procesu tureckého poľnohospodárstva – pre obdobie 2002-2006 a obdobie 2007-2013 cez predvstupový nástroj IPA (nástroj predvstupovej pomoci)
- Identifikácia silných a slabých stránok tureckého poľnohospodárstva a možných prínosov a rizík pre poľnohospodárstvo po vstupe Turecka do Európskej únie

Turecko predstavuje prevažne moslimskú krajinu a len malá časť jej územia sa nachádza na európskom kontinente. Dôležitým cieľom Turecka je aj zlepšenie postoja občanov Európskej únie k jeho prípadnej integrácii.

3. Metodika práce

Integrácia a prístupové rokovania Tureckej Republiky do štruktúr Európskej únie predstavujú v súčasnosti veľkú výzvu nielen v oblasti ekonomickej ale aj politickej a sociálnej. V prístupovom procese dochádza k harmonizácii právneho systém a približovaniu sa legislatívy a noriem v rôznych oblastiach podľa vzoru Európskej únie.

Objektom našej diplomovej práce je analýza hospodárstva a podrobnejšie poľnohospodárskeho sektoru a integrácia Turecka do EÚ, predvstupová situácia, legislatívne vymedzenia, systémy podpory a výhľady do budúcnosti.

Počiatočným krokom pred vypracovaním diplomovej práce bolo získanie samotných informácií o danej problematike predovšetkým od zahraničných autorov ale aj niektorých slovenských autorov. Základným dôvodom bolo získanie aktuálnych, rôznorodých a zrozumiteľných informácií. Všetky získané údaje a informácie sme použili v časti nazvanej Prehľad o súčasnom stave riešenej problematiky.

Základnými podkladmi pre túto prácu boli najmä:

- oficiálne stránky Európskej únie
- štúdie týkajúce sa danej problematiky
- oficiálne správy vydávané Európskou komisiou
- oficiálne stránky tureckých ministerstiev
- štatistické portály a ročenky

Po oboznámení sa s problematikou a rozširovanie nadobudnutých informácií pomohlo pri formulácii hlavného cieľa diplomovej práce. Pre úspešné zvládnutie tohto cieľa bolo potrebné určiť niekoľko parciálnych cieľov.

V ďalšej etape sme pristúpili k riešeniu najrozsiahlejšej a najvýznamnejšej časti diplomovej práce pod názvom Výsledky práce. Tá je rozčlenená do viacerých kapitol, pričom každá z nich je rozčlenená do niekoľkých podkapitol. Postupne sme charakterizovali Turecko ako krajinu, ďalej súčasný stav hospodárstva ako celku, jeho porovnanie s krajinami EÚ, uskutočnili sme regresnú analýzu. Ďalšou časťou bola charakteristika poľnohospodárstva a zahraničného agroobchodu s krajinami EÚ a SR. V poslednej časti sme sa zamerali na analýzu integračného procesu Turecka z hľadiska celkového hospodárstva a taktiež poľnohospodárstva.

Posledným krokom bolo vypracovanie záveru práce s prognózou ďalšieho integračného procesu v oblasti hospodárstva a poľnohospodárstva.

V našej diplomovej práci sme využili nasledovné metódy vyhodnotenia a interpretácie výsledkov:

- analýza a syntéza – metódu analýzy sme v našej práci využívali najčastejšie
- indukcia a dedukcia – indukcia, čiže uvádzanie, je odvodenie všeobecného tvrdenia o celku na základe preskúmania jeho prvkov
- porovnanie – túto metódu sme využívali v práci pomerne často, ide o konfrontáciu objektov alebo javov s cieľom zistiť, v čom sa zhodujú alebo odlišujú.

Jednoduchá lineárna regresia skúma lineárnu závislosť medzi dvoma kvantitatívnymi premennými. V našej práci sme zvolili pre porovnanie:

- HDP na obyvateľa (nezávisle premenná) a podiel poľnohospodárstva na tvorbe HDP (závisle premenná) v krajinách SR, ČR, PL, HU, IT, GER, FR, a priemer krajín EÚ-27.
- HDP na obyvateľa (nezávisle premenná) a % podiel zamestnaných v poľnohospodárstve (závisle premenná) v krajinách SR, ČR, PL, HU, IT, GER, FR, a priemer EÚ-27.

Jednoduchá regresia odhaduje regresné koeficienty β_0 a β_1 v rovnici:

$$y_i = \beta_0 + \beta_1 \cdot x_i + \epsilon_i$$

Kde: y_i predstavuje hodnotu závisle premennej Y (kritéria) v i -tom pozorovaní, x_i predstavuje hodnotu nezávisle premennej X (prediktora) v i -tom pozorovaní, β_0 predstavuje regresnú konštantu (priesečník regresnej priamky s osou x), β_1 predstavuje regresný koeficient (smernicu regresnej priamky) a ϵ_i predstavuje náhodnú chybu i -teho pozorovania.

V prípade pozorovacej štúdie sa koeficient interpretuje ako očakávaný rozdiel hodnôt premennej Y dvoch pozorovaní, ktorých hodnota premennej X sa líši o jednu jednotku. Na základe vzorky n pozorovaní premenných X a Y , metóda najmenších štvorcov odhadne neznáme parametre β_0 a β_1 tak, aby bol súčet druhých mocnín reziduí minimálny. Ciele regresnej analýzy môžu byť: nájdenie rovnice, odhad koeficientov, predikcia. Korelačný koeficient meria silu štatistickej závislosti medzi dvoma kvantitatívnymi premennými.

4. Výsledky práce

4.1. Turecko

4.1.1. Základné informácie o Turecku

Oficiálny názvom krajiny je Turecká republika (Republic of Turkey), počet obyvateľov je 73 mil. Hlavné mesto je Ankara, ktorého počet obyvateľov predstavuje 4 mil. Turecko patrí k pomerne veľkým krajinám s rozlohou 779.452 km² z čoho približne 14300 km² tvoria vodné plochy

Z celkového územia sa nachádza na európskom kontinente 5% a 95% na území Ázie. Má spoločné hranice na severe s Gréckom a Bulharskom, na severozápade s Macedónskom, na severovýchode s Arménskom a Azerbajdžanom, s Iránom na východe a s Irakom a Sýriou na juhovýchode. Úradným a rokovacím jazykom je turečtina a platnou menou v tejto krajine je nová turecká líra.

Turecká republika je založená na podobnom politickom princípe ako krajiny EÚ. Uplatňuje princípy demokracie v krajine. Parlament Turecka je tvorený Veľkým národným zhromaždením, ktoré je zároveň aj najvyšším zákonodarným orgánom. Administratívno-politický systém je rozčlenený na 7 oblastí a 81 provincií (vilayetov). Oblasti Marmara, Čierneho mora, oblasť Egejského mora, Centrálna Anatólia, Stredomorská oblasť, oblasť Východnej Anatólie, oblasť Juhovýchodnej Anatólie.

Turecko má mladé a dynamické obyvateľstvo, ktorého počet je 73,4 milióna. 94% obyvateľstva je mladšie než 65 rokov. Medziročný rast obyvateľstva dosiahol 1,24% v roku 2006. V Turecku celkový počet pracovnej sily dosiahol počet približne 25 miliónov v roku 2005. Miera nezamestnanosti sa znížila na 10,2%. Údaje o zamestnanosti uvádzajú, že 52 % z celkového počtu pracovnej sily je zamestnaných v službách, približne 27 % v sektore poľnohospodárstva a 11 % v priemysle.

V Turecku má z celkového počtu pracovnej sily 10,2% univerzitne vzdelanie, čo predstavuje dosť nízke číslo v porovnaní s krajinami EÚ, 20% stredoškolské vzdelanie, 63,2% má nižšie vzdelanie ako stredoškolské.

Odhaduje sa, že v krajine žije 85 % Turkov, 11 % Kurdov a zvyšné 4 % tvoria menšiny. V roku 2015, kedy by podľa predpokladov mohli skončiť prístupové rokovania, bude mať podľa odhadov približne 82 miliónov obyvateľov čo by predstavovalo 14 % obyvateľstva EÚ. V roku 2025 by malo byť Turecko najväčšou krajinou Európy s počtom obyvateľov 87 miliónov.

Z hľadiska demografického vývoja sa predpokladá, že v roku 2050 bude mať krajina približne 100 miliónov obyvateľov čo by malo predstavovať približne 18 % na celkovom obyvateľstve EÚ. Najsilnejším náboženstvom je Islam, a to najmä vďaka sunnitom. Cirkvi má v poslednej dobe silný vplyv ale je zákonom odlúčená od štátu.

4.1.2. Vývoj Tureckej Republiky

Vznik Tureckej republiky sa datuje do roku 1923, kedy sa po I. svetovej vojne rozpadla Osmanská ríša. Za najdôležitejšieho muža Tureckej histórie môžeme označiť Mustafu Kemala, ktorý je označovaný za Atatürka – otca vlasti. Bol prvým prezidentom Turecka až do jeho smrti v roku 1938. Uskutočnil veľké zmeny v živote obyvateľstva a počas jeho pôsobenia bolo prijatých viacero zákonov, ktoré priblížili spôsob života občanov Turecka podľa vzoru Európskych krajín.

Turecko bolo dlho oficiálne neutrálne počas II. svetovej vojny ale v roku 1944 vypovedalo vojnu Nemecku a tým sa postavilo na stranu víťazných mocností. V roku 1960 bol zvrhnutý prezident Bayar a premiér Menderes po uskutočnení vojenského prevratu. V roku 1961 dostalo Turecko novú ústavu. V roku 1980 došlo k ďalšiemu vojenskému prevratu, ktorý bol výsledkom prehlbujúcej sa hospodárskej krízy a rastu politického napätia. Na čele prevratu stál generál K.Evren. Po vojenskom prevrate bol vyhlásený výnimočný stav a zrušená ústava a zakázané politické strany.

Výrazné priblíženie sa Západnej Európe a integrácii nastalo v rokoch 1983 až 1995. Turecko zaznamenalo pozitívne zmeny v sociálnej a hospodárskej oblasti. Dohoda o colnej únii medzi Tureckom a EÚ bola podpísaná a nadobudla platnosť v roku 1996. Súčasnou vládnu stranou v Tureckom parlamente je AKP, ktorá je pri moci od roku 2002 a jej lídrom je Erdogan.

Erdogan bol v minulosti odsúdený za podnecovanie náboženskej nenávisťi. Súčasnou najdôležitejšou prioritou je začatie prístupových rokovaní s EÚ. V rokoch 2005 a 2006 bolo prijatých 125 zákonov a noriem a 103 vládných nariadení v rámci prístupových rokovaní s EÚ. Tempo prijímania reforiem a zákonov sa však v minulom roku spomalilo.

Okrem reforiem je veľmi dôležité, aby sa zmenilo aj vnímanie občanov Turecka a tak isto aj ich mentalita a to si vyžaduje dlhodobejší proces. Turecko je ojedinelé svojim prevažne moslimským charakterom. Táto skutočnosť však nič nemení na skutočnosti, že turecký štát bol založený ako sekulárna demokracia a je najlepším príkladom úspešnej koexistencie islamu a demokracie.

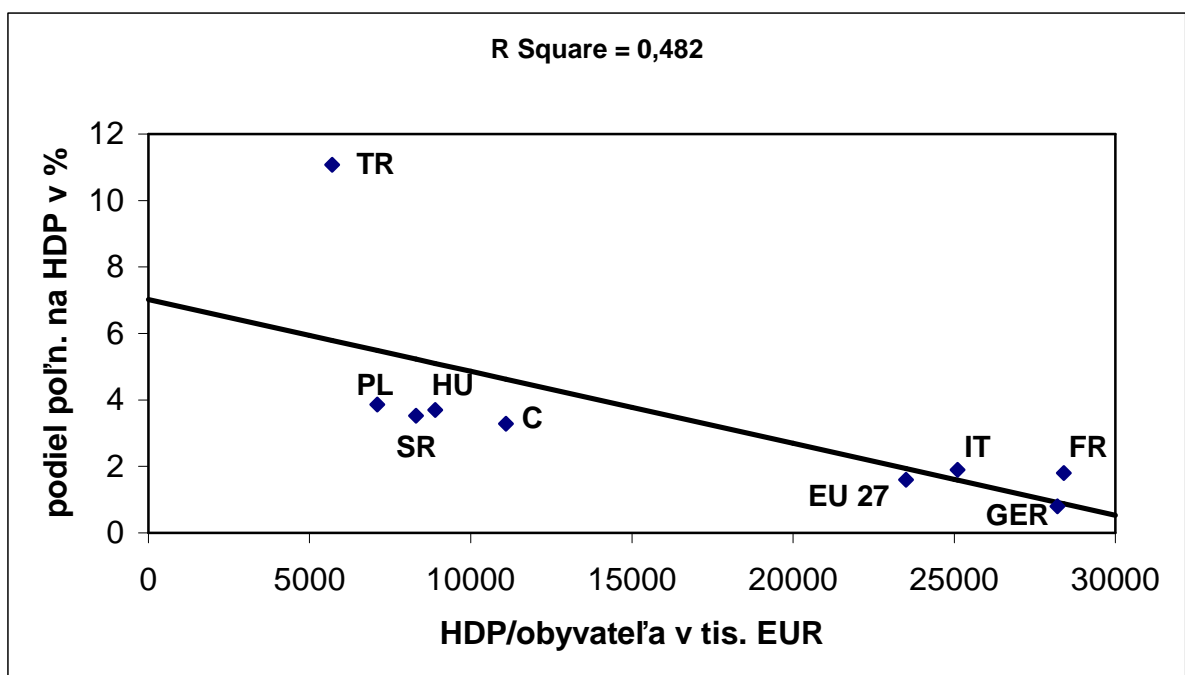
V roku 2007 prekonalo Turecko bez väčších problémov niektoré rizikové situácie ako voľba prezidenta, predčasné parlamentné voľby, otázka prístupového procesu do EÚ. Na vývoj ekonomiky nemali parlamentné voľby ani voľba prezidenta negatívny vplyv, nakoľko Turecký trh je čím ďalej tým viac integrovaný s globálnym kapitálovým trhom. Turecko je v súčasnosti členom viacerých medzinárodných organizácií a má uzatvorené rôzne bilaterálne a multilaterálne vzťahy. Turecko je členom NATO, OECD, WTO, ILO, IBRD, IMF, OBSE, G-20, pridruženým členom Západoeurópskej únie, EBRD, BSEC a rôznych ďalších ázijských a islamských organizácií.

4.2. Hospodárstvo Turecka

4.2.1. Pozícia poľnohospodárstva

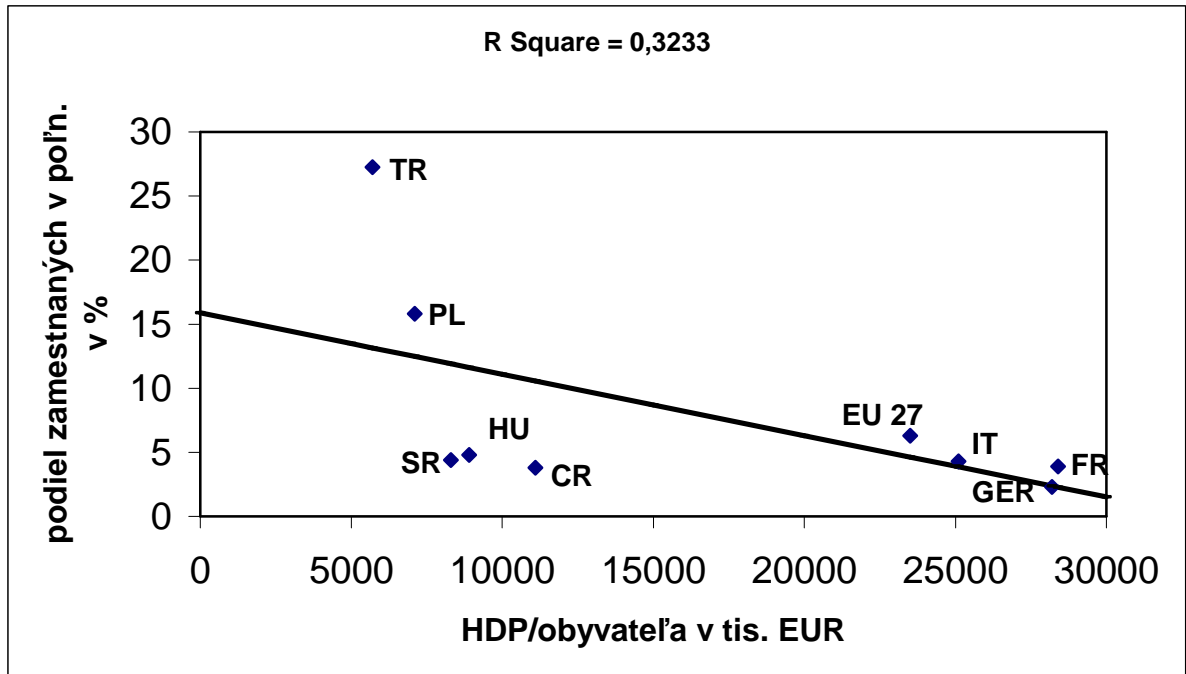
Ekonomické teórie a odborná literatúra predpokladajú, že s narastajúcou životnou úrovňou v sledovaných krajinách, klesá význam poľnohospodárstva v rámci národného hospodárstva a jej podiel na zamestnanosti. Turecko v porovnaní s vybranými krajinami ako Slovensko, Maďarsko, Česko, Poľsko, Taliansko, Nemecko, Francúzsko a priemerom EÚ-27 môžeme (so svojim 11 % podielom poľnohospodárstva na HDP) zaradiť skôr medzi rozvojové ekonomiky. Z analýzy vyplýva, že sektor poľnohospodárstva má v Turecku stále významné miesto. Zatiaľ čo štruktúra hospodárstva nových členských krajín EÚ smeruje ku konvergencii s priemerom EÚ, Turecko má k tomu ešte ďaleko. Tento proces ovplyvňujú niektoré významné faktory a determinanty ako produktivita práce, kvalifikácia pracovnej sily, dostatok pracovných príležitosti v ostatných sektoroch hospodárstva, objem investícií domácich a zahraničných subjektov do ekonomiky, hospodársky rast, úroveň korupcie, efektívnosť štátnej administratívy, podnikateľská klíma, tradície, kultúra, atď. Turecko v týchto aspektoch ma značné nedostatky v porovnaní s krajinami EÚ a v tom spočíva aj hlavná výzva jeho integračného procesu.

graf č.1

Aj z aspektu podielu poľnohospodárstva na zamestnanosti, Turecko je vzdialená od trendov EÚ, čo je zapríčinené najmä vysokou prezamestnanosťou v sektore poľnohospodárstva a iných vyššie uvedených faktorov.

graf č.2

4.2.2. Všeobecná charakteristika hospodárstva

Napriek tomu, hospodárstvo Turecka sa momentálne vyvíja veľmi dynamicky a rýchlo, čo ho zaraďuje na popredné priečky v tomto ukazovateli. K hlavným problémom však patrí vysoký deficit bežného účtu, potreba zlepšenia stavu zamestnanosti a neistota v ekonomickej stabilite krajiny do budúcnosti. V roku 2001 došlo k ekonomickej kríze v Tureckom hospodárstve, čo malo za následok zníženie tureckého HDP o 9,5 % a tak isto negatívnym javom bol vysoký rast úrokových sadzieb. Za posledných 5 rokov však vývoj hospodárstva tento nepriaznivý rok zažehnal. Na úroveň ekonomiky pred rokom 2001 sa Turecko dostalo aj vďaka podpore MMF a prijatí rôznych opatrení.

Vývoj základných ekonomických ukazovateľov Turecka

Tabuľka č.1

v mil. USD	2003	2004	2005	2006
Hrubý domáci produkt				
HDP v stálych cenách	239,2	299,5	360,9	450
na 1 obyvateľa	3 383	4 172	5 008	5 500
-% zmena oproti predch. roku	5,9	9,9	7,6	5,2
Priemyselná výroba (zmena v %)	9,3	10,4	4,9	7
Stavebníctvo (zmena v %)	14,6	12,7	9,6	6
<i>Miera inflácie</i>	25,3	10,7	9,8	10
Miera nezamestnanosti (%)	10,5	10,3	10,3	10
Počet nezamestnaných (tis)	2 436	2 502	2 528	2 500
Štátny rozpočet				
- príjmy (milión TRY)	237 043	264 159		360 000
- výdavky (milión TRY)	342 331	337 110	344 993	380 000
- saldo (milión TRY)	-105288	-72 951	-24 801	20 000
- saldo (% HDP)	11,2	7,1	2,0	1,5
Platobná bilancia				
- deficit bežného účtu – mil. USD	-6 808	-13 600	-21 086	-35 000
- % HDP	2,9	4,5	5,8	7
Zahraničný obchod				
- vývoz (USD mil.)	46 877	62 549	73 275	85 280
- dovoz (USD mil.)	68 734	95 526	116 351	137 320
- deficit (USD mil.)	21 856	33 824	43 076	52 040
Devízové rezervy (USD mil.)	33 616	37 612	52 378	60 000
Priame zahraničné investície	30 936	29 510		40 000
Zahraničné zadĺženie (USD mil.)				
- celkom	145 022	162 240	170 062	180 000
- na 1 obyvateľa	2 051	2 260	2 360	2 400
Spotrebiteľské ceny (nárast v %)	9,72	8,18	10,58	11
Priemerná mzda (zmena v %)				
- nominálna	27	29		25
- reálna	1,1	2,1		2
Priem. hrubá mesačná mzda (USD)				
- verejný sektor	1609	1880	2187	2300
- súkromný sektor	1130	1338	1536	1600

Zdroj: Ministerstvo hospodárstva SR

Priemerný rast HDP za posledné 4 roky dosahoval 6%. Dôvodom pre takéto výsledky bol začiatok negociačných rokovaní s EÚ, ktoré začali 3. 10. 2005. Ďalším dôvodom bolo rozhodnutie vlády z roku 2005, kedy si za cieľ stanovila nárast ekonomiky o 6 %. Dosiahnutá výška hospodárskeho rastu 7,6 % v r. 2005 prekonala všetky očakávania Tureckej vlády.

Turecko dosiahlo výborné výsledky vo výrobe z dôvodu makroekonomickej politiky založenej na prísnej fiškálnej a monetárnej politike, s pokračujúcim rastom reálneho HDP v posledných štyroch rokoch. Od roku 2002 do 2005 HDP kumulatívne narástlo o 33,6% s priemerom 7,5%, čo spravilo tureckú ekonomiku najrýchlejšie rastúcou na svete. Po dosiahnutých historických hodnôt v roku 2004, HDP a HNP narástol o 7,4% respektíve 7,6% v roku 2005, čo bolo podstatne viac ako stanovené ciele, a ako sa predpokladalo. Nie menej, HDP na obyvateľa v roku 2005 narástlo po prvýkrát nad 5000 USD.

Obchodný deficit (kumulovaný) v zahraničnom obchode v roku 2006 dosiahol výšku 52,04 mld. USD, pričom sa predpokladal a kalkuloval vo výške cca. 35 mld. USD. V porovnaní s predchádzajúcim rokom sa zvýšil o 20 %. V prvom polroku 2007 dosiahol export výšku 58,4 mld. USD a import dosiahol výšku 92,5 mld. USD.

Predpokladalo sa, že spolu s rastom HDP dôjde aj k výraznému poklesu nezamestnanosti, to sa však nestalo a jej miera je v krajine stále vysoká. Podľa štatistických údajov dosahovala miera nezamestnanosti koncom roka 2005 10,3 % a podobnú úroveň zaznamenal úrad aj v roku 2006 kedy predstavovala 10 %. V súčasnosti čaká oblasť systému sociálneho zabezpečenia reforma, pretože je príliš zastaralá.

Nárast minimálnej mzdy, ktorý bol zaznamenaný v roku súvisí s rýchlym rastom ekonomiky Turecka. Nominálna mzda narástla približne o 4% (v prepočte o cca 530 Sk). Priemerná nominálna mzda v roku 2007 by podľa odhadov mala byť vo výške pre 560 TRY (v prepočte na SKK je to približne 12 900 v hrubom, a v čistom približne 9200). Tak ako skoro v každej dynamicky rozvíjajúcej sa ekonomike, je veľkým problémom prehlbovanie rozdielov medzi bohatstvom a chudobou a tá naďalej ostáva veľkým problémom Turecka.

Miera inflácie dosiahla v roku 2005 najnižšiu úroveň za posledné desaťročia a to približne 8%, pričom v minulosti sa jej výška predstavovala aj úroveň až 70-80 %. Predpoklady a odhady výšky inflácie podľa ekonomických expertov a MMF na rok 2006 boli

nižšie ako 5 %, avšak skutočná inflácia v tomto roku priniesla veľké sklamanie a to v podobe 9,93 % rastu cien. Prepád tureckej líry voči Euru a USD, ako aj zvýšenie cien energetických surovín v roku 2006 boli príčinou negatívneho vývoja inflácie v tomto období. Predpokladaná miera inflácie v roku 2007 by mala byť okolo 5,1 %. Optimistickejším odhadom je miera inflácie na rok 2008, kedy by mala byť vo výške iba 3,4 %. Avšak podľa jej vývoja bude veľmi obtiažne naplniť tento predpoklad.

Deficit bežného účtu bol negatívnym javom v prvých 9 mesiacoch roku 2006, pretože v porovnaní s predchádzajúcim rokom vzrástol o 60 % čo predstavuje 8 % z HDP. Dôležitý nárast v roku 2006 nastal v oblasti priamych zahraničných investícií (PZI), čo zároveň pomáhalo vykrývať schodok na bežnom účte.

V oblasti cestovného ruchu došlo v roku 2006 v porovnaní s rokom 2005 k poklesu počtu návštevníkov Turecka na hodnotu približne 19,8 mil. čo predstavuje pokles o 6,2%. Privatizácia sa zameriava na energetický sektor v ktorom by mohlo mať záujem aj Slovensko a taktiež o túto oblasť prejavili záujem spoločnosti ako EON, ENEL, Iberbola, ale aj turecké spoločnosti ako Sabanci, Calik, Dogus a Alarko. Odhaduje sa a predpokladá, že do roku 2010 Turecko pocíti akútny nedostatok energie, a alarmujúce je aj to, že niektorí experti odhadujú, že k tejto situácii môže dôjsť už oveľa skôr a to v roku 2008. Bolo zaznamenané, že v roku 2006 došlo na viacerých miestach krajiny k niekoľkohodinovým až niekoľkodňovým výpadkom elektrickej energie. Táto oblasť si akútne vyžaduje privatizáciu k čomu by malo dôjsť v roku 2008.

Turecko je známe svojim vysokým podielom neformálnej (čiernej) ekonomiky, čo potvrdili už pozorovania viacerých zahraničných firiem podnikajúcich už dlhšiu dobu na území Turecka. Odhaduje sa, že až okolo 70-80 % maloobchodu a obchodu so zeleninou a ovocím v Turecku je neregistrovaných. V roku 2006 predstavoval podiel poľnohospodárstva na celkovom HDP hodnotu približne 11,07 %, priemysel cca 31 % a zvyšný podiel predstavuje sektor služieb s hodnotou približne 58 % na HDP.

Až 27 % z celkového počtu aktívneho obyvateľstva bolo v roku 2006 zamestnaných v sektore poľnohospodárstva. Ako som spomenul vyššie v tomto roku predstavoval podiel poľnohospodárstva na HDP Turecka cca 11%. V porovnaní z rokom 2005 došlo k poklesu (v

roku 2005 bol podiel zamestnanosti takmer 29,5 % a podiel poľnohospodárskej produkcie na tvorbe HDP cca 11,5 %).

V poľnohospodárskom sektore Turecka má veľký význam živočíšna výroba. Vyplýva to z rozsiahlych pastvín, ktoré sa nachádzajú prevažne vo východnej časti Turecka. Ich plocha zaberá takmer 50% poľnohospodárskej pôdy. Za najdôležitejšie produkty živočíšnej výroby je považovaný chov hovädzieho dobytku, oviec a kôz. Na ornej pôde sa pestuje najmä pšenica, kukurica, jačmeň a žito a jej rozloha predstavuje hodnotu približne 34 % celkového tureckého územia

Na ornej pôde sa pestuje aj tabak, cukrová trstina, bavlna, lieskové orechy, citrusové ovocie a mnoho ďalších. Poľnohospodárska produkcia v Turecku dosahuje vysokú hodnotu a aj z toho dôvodu je jednou z mála krajín, ktoré sú potravinovo sebestačné. Dokonca vyváža niektoré produkty ako tabak, citrusové plody, sušené ovocie atď. Avšak vďaka rozvoju priemyslu a služieb sa predpokladá do budúcnosti neustály pokles podielu na tvorbe HDP.

Sektor priemyslu dosiahol v posledných rokoch dynamický nárast. Počet zamestnancov v priemysle predstavoval hodnotu približne 26 % ekonomicky aktívneho obyvateľstva, stále je to však menej ako v poľnohospodárstve. V roku 2006 predstavoval podiel na tvorbe HDP vyše 31 %, čo ho zaraďuje na druhé miesto po sektore služieb. V porovnaní s rokom 2005 došlo k nárastu v zamestnanosti o 8 percentuálnych bodov a podiel na HDP vzrástol o cca 1,5 percentuálneho bodu.

Medzi tradičné odvetvia priemyslu zaraďujeme priemysel textilný, odevný, spracovanie koži. V poslednom období došlo k markantnému rozvoju automobilového priemyslu, výrobe bielej techniky a domácich spotrebičov, hutníctva a chemickej prvovýroby. Predpokladá sa, že podiel priemyslu na tvorbe HDP bude aj naďalej stúpať.

V sektore služieb došlo k miernemu nárastu a to najmä z dôvodu pozitívnych výsledkov v priemysle. Došlo k rastu služieb v oblasti telekomunikácií, prepravy a obchodu a očakáva sa aj naďalej ich nárast. Podiel služieb na tvorbe HDP v roku 2006 predstavoval hodnotu cca 58 %.

Tradičné sektory v ktorých sa presadzuje Turecko sú napríklad hotové oblečenie, kde sa zaraďuje medzi najväčších svetových exportérov, textil, produkcia ovocia a zeleniny a taktiež železo kde je jedným z popredných svetových producentov. Medzi rýchlo rozvíjajúce sektory v Tureckej ekonomike zaraďujeme produkciu automobilov vďaka lacnej pracovnej sile a tým aj nižším výrobným nákladom, výroba telekomunikačných zariadení a televíznych prijímačov (najväčší producent v Európe), výroba dopravných zariadení, ropných derivátov, výroba plastových výrobkov atď. Turecko je aj popredným výrobcom cementu, plochého skla a minerálneho bóru. Významnou je aj produkcia chladničiek, umelých hnojív, bižutérie a keramiky.

4.3. Poľnohospodárstvo

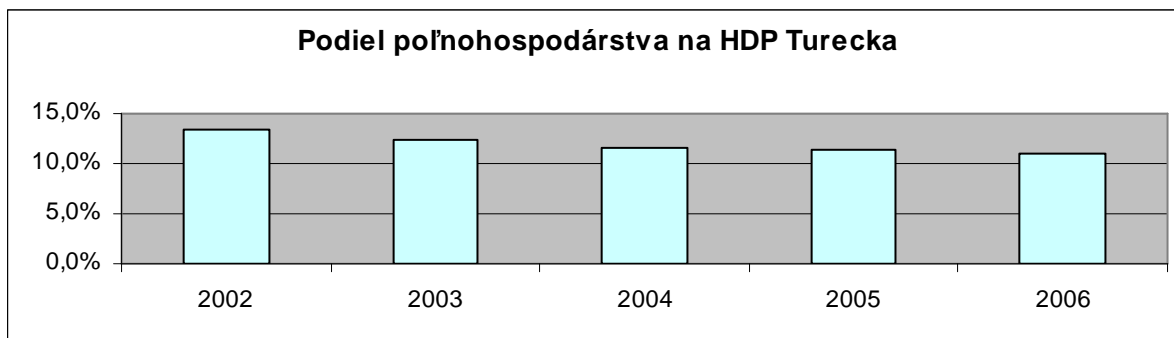
4.3.1. Všeobecná charakteristika

Historicky, poľnohospodársky sektor bol najväčším zamestnávateľom a hlavným prispievateľom do tureckého HDP, exportu a priemyselného rastu. Napriek rýchlemu rastu Turecka, poľnohospodárstvo klesalo vo vzťahu k rýchlemu rastu sektoru služieb a priemyslu. Aj keď podiel poľnohospodárstva v tureckej ekonomike mal tendenciu klesať v období niekoľkých dekád, stále si udržuje relatívne vysoký podiel na produkcii a zamestnanosti v porovnaní s mnohými inými krajinami. Podiel poľnohospodárstva na HDP klesol z 35 % v roku 1970 na 22 % v roku 1980 až na cca 11 % v roku 2006. V sledovanom období (2002-2006) došlo k postupnému poklesu podielu poľnohospodárstva na tvorbe HDP o 2,38 percentuálneho bodu. Dôvodom je rýchlo rastúci podiel priemyslu a služieb v ekonomike Turecka.

Tabuľka č.2

Podiel poľnohospodárstva na HDP Turecka v tis. TRY					
	2002	2003	2004	2005	2006
HDP	118612	125485	136693	146781	155732
poľn.	15948	15549	15863	16756	17241
podiel	13,45%	12,39%	11,60%	11,42%	11,07%

Zdroj : Turkish statistical institute, vlastné výpočty

Zdroj: Turkish statistical institute, vlastné výpočty

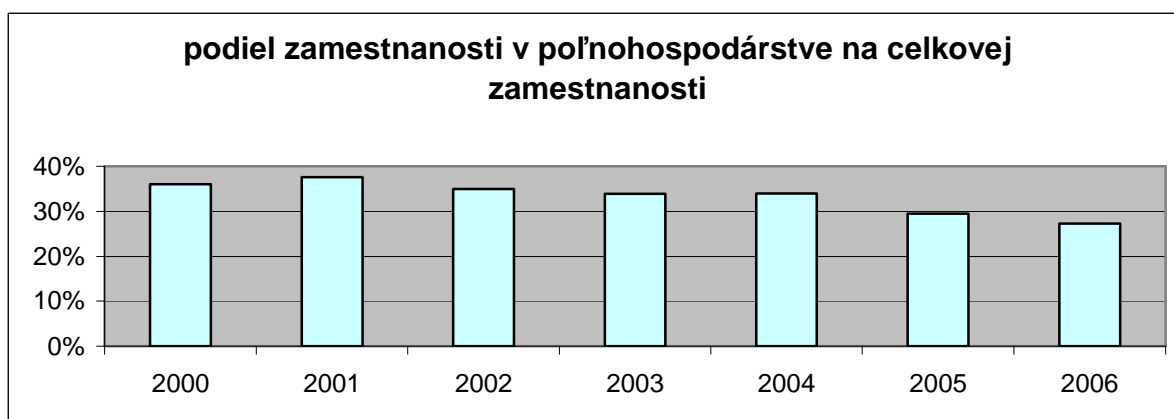
Aj napriek týmto nelichotivým číslam veľká časť populácie zarába a získava finančné prostriedky pre život práve z poľnohospodárstva. Zamestnanosť v poľnohospodárstve je aj naďalej pomerne vysoká aj keď jej vývoj má klesajúcu tendenciu. V období rokov 2000 až 2006 došlo k poklesu zamestnanosti v poľnohospodárstve o 21,6 %. V roku 2000 predstavoval podiel 36 % na zamestnanosti, v roku 2001 došlo k miernemu nárastu na 38 %, avšak do roku 2006 klesol podiel na 27 %.

Zamestnanosť v poľnohospodárstve v tis.osôb

tabuľka č.3

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
zamestnaní	21580	21524	21354	21147	21791	22046	22330
z toho v poľnohospodárstve	7769	8089	7458	7165	7400	6493	6088
podiel	36%	38%	35%	34%	34%	29%	27%

Zdroj: Turkish statistical institute, vlastné výpočty

Zdroj: Turkish statistical institute, vlastné výpočty

Pestovanie plodín predstavuje 67 % celkovej poľnohospodárskej produkcie, chov dobytka predstavuje 26 % a zvyšok predstavuje rybolov a lesníctvo. Navzdory celkovému obchodnému deficitu Turecka, saldo obchodnej bilancie v poľnohospodárstve je aktívne. Liberalizácia obchodu a zvýšenie dopytu v regióne viedlo k nárastu hodnoty exportovaných poľnohospodárskych produktov, približne 5,3 % celkových exportných príjmov Turecka. Turecko je najväčším producentom a exportérom poľnohospodárskych produktov v oblasti Blízkeho Východu a Severnej Afriky.

Turecko má obrovské poľnohospodárske zdroje založené hlavne na zvyšovaní produkcie, konkrétnejšie vo zvyšovaní výnosov z pestovania plodín. V minulosti parlament zasahoval do poľnohospodárskeho sektoru cez cenovú podporu, daňové zvýhodnenia, ochranu domácich producentov rôznymi zákazmi importu, a proexportné dotácie. Ciele poľnohospodárskej politiky boli zamerané hlavne na zabezpečenie potravinovej samostatnosti Turecka, rozvoj vidieka, stabilizáciu príjmov farmárov, podporu exportu.

Po implementácii prvého štrukturálneho regulačného programu v roku 1980, Turecko zaviedlo rôzne reformy v oblasti poľnohospodárskej politiky s cieľom sprivatizovať trh, odstrániť obchodné bariéry a integrovať Turecko do globálnej ekonomiky. Tento regulačný program zvýšil konkurencieschopnosť exportu v poľnohospodárstve a taktiež zvýšil obchod a produkciu.

V rokoch 1980 až 2000 celkový objem poľnohospodárskej produkcie vzrástol v priemere o 3 % každý rok. Produkcia a úroda hlavných poľnohospodárskych produktov sa stabilne zvyšovala. Počas tohto obdobia vzrástla taktiež oševná plocha o 1,5 mil. hektárov až dosiahla celkovú hodnotu 18 mil. hektárov. V roku 2005 predstavovala oševná plocha 18 148 tis. ha. čo predstavuje 79 %. V sledovanom období 2001 až 2005 nedošlo k zásadným zmenám vo výmere. Najväčší nárast bol zaznamenaný v rozlohe olivových hájov, ich hodnota za sledované obdobie stúpla o približne 10 %.

Poľnohospodárska pôda v tis.ha					
	2001	2002	2003	2004	2005
poľn.pôda	23001	23163	22554	23066	23024
z toho: osevná plocha	18087	18123	17563	18110	18148
neobhospodarovaná	4914	5040	4991	4956	4876
Vinice	525	530	530	520	516
Olivové háje	600	620	625	644	662
Ovocné sady	1425	1435	1501	1558	1598
Zelenina	799	831	818	805	806

Zdroj : Turkish statistical institute

Zatiaľ čo celková úroda vzrástla, objavili sa veľké regionálne rozdiely v úrodnosti. Úrodnosť je obyčajne dva až tri krát vyššia v miernych pobrežných oblastiach ako v chladnejších a suchších oblastiach centrálného a východného Turecka. Obrábanie pôdy sa prepočítava na celé územie, aj keď je menej bežné v horských oblastiach východného Turecka, kde hlavnou činnosťou je hospodárenie so zvieratami.

Napriek konštantnému nárastu podielu priemyslu a služieb na Tureckom hospodárstve, poľnohospodárstvo i naďalej zohráva dôležitú úlohu. Úrodná turecká zem a ťažko pracujúci farmári vytvárajú podmienky pre to, aby táto krajina bola potravinovo sebestačná. V poľnohospodárstve má vedúce postavenie rastlinná výroba. Na vlhších územiach pestujú citrusy, vinič, tabak a bavlník a na suchších sa urodí aj pšenica či jačmeň. Úctyhodné sú stáda zvierat (hovädzí dobytok, ovce, kozy). Vlna je dôležitou surovinou pre domácku výrobu kobercov.

Najdôležitejšími plodinami, ktoré sa pestujú v Turecku sú obilniny a to konkrétne pšenica a jačmeň. V týchto dvoch komoditách sa Turecko zaraďuje do prvej desiatky najväčších producentov. Najdôležitejšie poľnohospodárske produkty, ktoré Turecko exportuje patrí tabak, sušené ovocie (figy, marhule, lieskové oriešky, sušené hrozienka), strukoviny (hrach, šošovica), živé ovce, kozy, čerstvé ovocie (jablká a citrusové ovocie) a čerstvé rajčiny.

Export spracovaných poľnohospodárskych produktov zahŕňa rajčinové pyré, baranina, cukor, spracované orechy a konzervované ovocie. Poľnohospodárstvo tiež zohráva dôležitú úlohu v dodávkach surovín do priemyslu a to hlavne cukor, tabak, čaj a bavlna.

Hoci Turecko zostáva čistým exportérom potravinárskych produktov, import, predovšetkým potravín každodennej spotreby a hovädziny, má tendenciu rásť rýchlejšie ako export. Podstatné množstvá ryže a spracovaných potravinárskych produktov sú importované.

Tabuľka č.5

Región	Hlavné produkty
Centrálny sever	Obilniny, ryža, zelenina, ovocie, strukoviny
Aegean	Olivy, hrozno, tabak, strukoviny, zelenina, bavlna
Marmara	Slnečnica, ryža, koreniny, cukrová repa
Stredomorie	Bavlna, obilniny, citrusy, ryža, zelenina, strukoviny
Severovýchod	Suché krmivo, pšenica, strukoviny, dobytok
Juhovýchod	Suché krmivo, obilniny, zelenina, strukoviny, hrozno, dobytok, pistácie, ovocie
Čierne more	Čaj, ryža, tabak, lieskové oriešky
Centrálny východ	Suché krmivo, obilniny, ovocie, tabak, cukrová repa
Centrálny juh	Obilniny, cukrová repa, hrozno, strukoviny, zelenina, dobytok

Zdroj: IGEME

4.3.2. Rastlinná produkcia

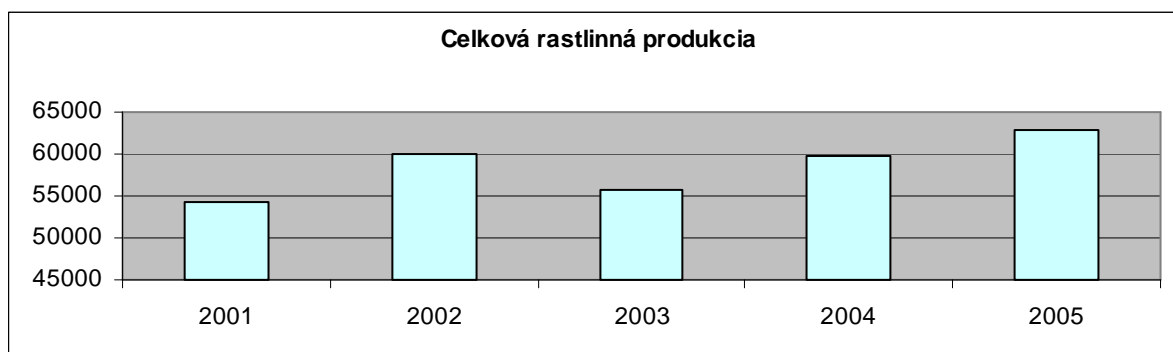
Rastlinná produkcia je najdôležitejšou časťou Tureckého poľnohospodárstva a tvorí ju najmä čerstvé ovocie a zelenina, obilniny, hrozno a pestovanie krmív. Základnou kostrou v rastlinnej produkcii je pestovanie ovocia a zeleniny a to vďaka podnebiu Turecka, ktoré umožňuje pestovať najmä subtropické ale taktiež niektoré tropické plodiny. Rastlinná produkcia má stúpajúcu tendenciu, jej hodnota v roku 2005 predstavovala takmer 629 mil. ton celkovo. Najvýznamnejšou plodinou v sledovanom období bola pšenica, ktorá sa podieľala na celkovej rastlinnej produkcii približne 34 %.

Tabuľka č.6

Produkcja vybraných plodín v tonách					
	2001	2002	2003	2004	2005
Celková rastlinná produkcia	54189049	60103449	55688932	59795656	62894926
Pšenica	19000000	19500000	19000000	21000000	21500000
jačmeň	7500000	8300000	8100000	9000000	9500000
kukurica	2200000	2100000	2800000	3000000	4200000
šošovica	520000	565000	540000	540000	570000
bavlna	914404	988120	919531	935928	863700
cukrová repa	12632522	16523166	12622934	13517241	15181247
Tabak	144786	152856	112158	133913	135247
slničnica	650000	850000	800000	900000	975000
zemiaky	5000000	5200000	5300000	4800000	4090000

zdroj: Turkish statistical institute

graf č.5

Zdroj: Turkish statistical institute

Dôležitým v tejto oblasti nie je len obrovský počet pestovaných druhov ovocia a zeleniny ale je to predovšetkým veľkosť jej produkcie. Vypestuje sa približne 12 mil. ton ovocia a 24 mil. ton zeleniny. Pestovanie čerstvého ovocia pozostáva najmä z hrozna, citrusového ovocia, kôstkového ovocia a pod.

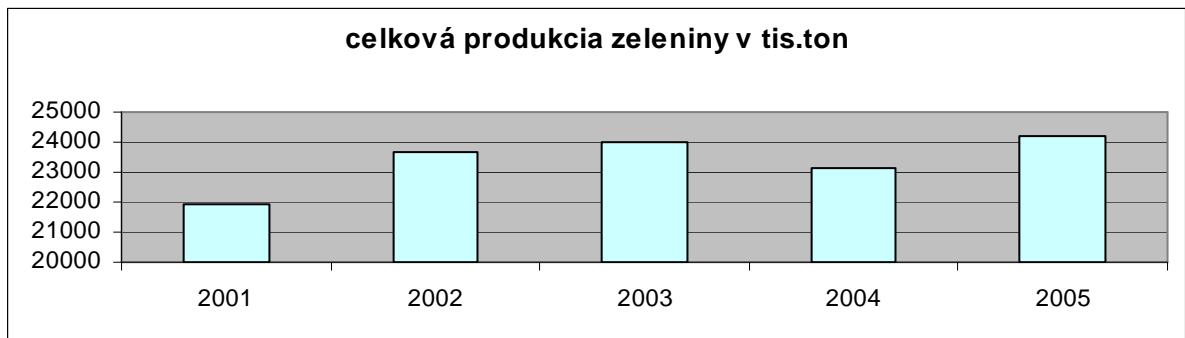
Tabuľka č.7

Produkcja vybraných druhov ovocia v tonách					
	2001	2002	2003	2004	2005
jablká	2450000	2200000	2600000	2100000	2570000
marhule	517000	352000	499000	350000	894000
pomaranče	1250000	1250000	1250000	1300000	1445000
mandarínky	580000	590000	550000	670000	715000
produkcia olív	600000	1800000	850000	1600000	1200000

Zdroj: Turkish statistical institute

Pestovanie zeleniny pozostáva najmä z rajčín, zemiakov, melónov, cibule a uhoriek. Turecko zohráva najdôležitejšiu úlohu v produkcii strukovín na svete. Dokonca viac ako 70 krajín importovalo v roku 2005 strukoviny vyprodukované v tejto krajine. Pestovanie zeleniny má stúpajúcu tendenciu. Produkcia v roku 2005 v porovnaní s rokom 2001 stúpla o 10 %.

graf č.6

Zdroj: Turkish statistical institute

Obilniny sú tiež dôležitou súčasťou poľnohospodárstva. Pšenica, jačmeň, raž, ovos, ryža, kukurica, vtáčí zob a proso sú hlavnými obilninami pestovanými v Turecku. Aj keď v 80tych rokoch produkcia pšenice stagnovala, je stále hlavnou plodinou pestovanou v Turecku a to aj vďaka zavlažovaniu a hnojeniu ktoré nastalo po tomto období.

Turecko je aj najvýznamnejším producentom orientálneho tabaku na svete. Popri hlavným plodinám je tabak tradičnou exportnou položkou krajiny. Tabak je pre turecký poľnohospodársky sektor veľmi dôležitou plodinou. Podieľa sa 1,3 %-mi z celkovej poľnohospodárskej produkcie a 20 % z celkovej produkcie priemyselných plodín. V období rokov 1999 a 2001 došlo k rapídnejmu poklesu produkcie tabaku až o približne 13 %. Úroveň svetovej produkcie v rovnakom období poklesla o 2,9 %. Napriek všetkému produkcia tabaku v Turecku predstavovala približne 207 000 ton v porovnaní s EÚ-15 kde táto produkcia dosahovala výšku 328 000 ton. V súčasnosti, v roku 2005, bola produkcia tabaku 135 tis. ton.

4.3.3. Jedlé orechy a sušené ovocie

Produkcia jedlých orechov a sušeného ovocia je v Turecku vysoká a považuje sa za dominantnú na svetových trhoch. Medzi najdôležitejšie pre poľnohospodársky export zaraďujeme lieskové oriešky, pistácie, hrozienka, sušené marhule a sušené figy. Na základe ich dôležitosti sa zaraďujú medzi tradičné exportné komodity tureckého poľnohospodárstva.

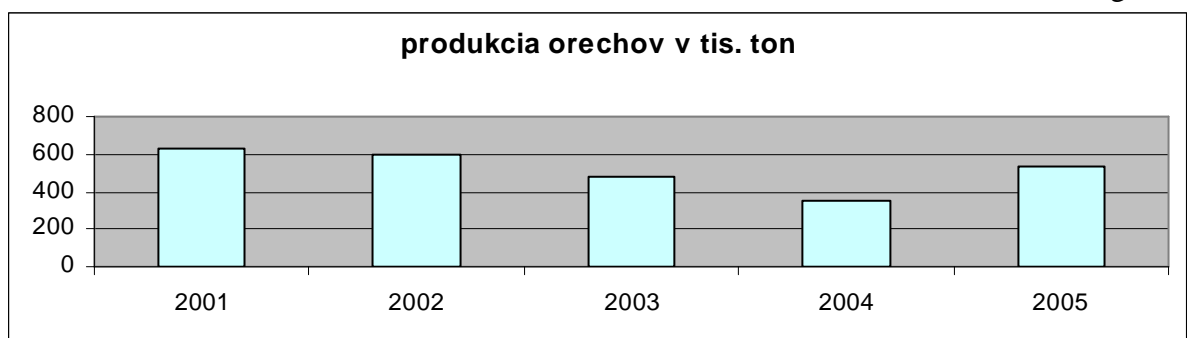
Turecko produkuje 50-55 % sušených fíg z celosvetovej produkcie a taktiež má 55 % podiel na celosvetovom exporte sušených fíg. Z obrovského množstva rozličných druhov hrozna (1200 druhov) pestovaných v Turecku, sa najviac využívajú pre výrobu hrozienuk dva druhy bez jadier, Yavarlak a Sultani. Ich produkcia je vysoká a spolu s hrozienukami a sušenými marhuľami sú dominantné na svetových trhoch. Turecko má v produkcii jedlých orechov komparatívnu výhodu a je ich najväčším producentom na svete a taktiež exportérom. V tabuľke je uvedená produkcia tejto komodity za obdobie 2001-2005. V sledovanom období až do roku 2004 dochádzalo k rapídному poklesu produkcie tejto komodity, avšak v roku 2005 došlo k vysokému nárastu jej produkcie. V porovnaní s rokom 2004 stúpla o 51 %.

Tabuľka č.8

Produkcia orechov v tis.ton					
	2001	2002	2003	2004	2005
orechy	625	600	480	350	530

Zdroj: Turkish statistical institute

graf č.7

Zdroj: Turkish statistical institute

4.3.4. Živočíšna produkcia

Turecko patrilo medzi tradičných dodávateľov živých oviec, jahniat a baraniny na Blízkom Východe. Predovšetkým rastúci domáci dopyt, ktorý bol výsledkom rýchleho rastu populácie, v kombinácii s produkčnými problémami viedli k významnému poklesu exportu. Turecká vláda sa snaží zlepšiť tento stav zvyšovaním zásob dobytku, zakladaním chovných podnikov, zvyšovaním produkcie suchých krmív, zvyšovaním príjmov chovateľov dobytku a zavádzaním nových modelov farmárčenia.

Chov oviec predstavuje približne 60 %, chov kôz 17%, chov Angorskej kozy 3% a chov hovädzieho dobytku približne 18 % z celkového počtu dobytku v Turecku. Podnebie a geografické podmienky majú tiež dôležitý vplyv na umiestnenie a typ živočíšneho hospodárenia v krajine. Intenzívne hospodárenie sa nachádza napríklad vo Východnej Anatólii.

V posledných desaťročiach Turecko zaviedlo opatrenia na zvýšenie produktivity v tomto sektore. Medzi tieto opatrenia môžeme zaradiť genetické zlepšenie kvality stád dojníc a zvierat určených na produkciu mäsa importovaním týchto dojníc a oplodnením kvalitnými býkmi. Taktiež došlo k rozvoju veterinárnych služieb. Dôraz sa kládol najmä na rozvoj hospodárenia v regiónoch východnej a južnej Anatólie a zvyšovanie produkcie suchých krmív.

Tabuľka č.9

stav dobytku (ks)					
	2001	2002	2003	2004	2005
hovädzí dobytok	10548000	9803498	9788102	10069346	10526440
byvoli	138000	121077	113356	103900	104965
ovce	26972000	25173706	25434539	25201155	25304325
kozy	6676000	6519332	6516088	6379900	6284498
angorská koza	346000	260762	255587	230037	232966

Zdroj: Turkish statistical institute

4.3.5. Rybolov

Už od antických čias je Turecko známe rybolovom a jeho produktmi. Krajina je obklopená z troch strán morom a rozdielnosť produktov z rýb spočíva v rozdieloch medzi jednotlivými moriami navzájom (obsah soli, teplota). Turecko má taktiež bohaté vnútrozemské zdroje rybolovu.

Tento potenciál rybolovu sa zvýši dobudovaním Atatürkovej priehrady v regióne juhovýchodnej Anatólie, čo poskytne väčšiu vodnú plochu pre účely rybolovu. Druhy rýb získané z vnútrozemského rybolovu sú hlavne kapor, šedá parma, parma, okúň obyčajný, pstruh, úhor a pod. Z geografického hľadiska, najviac rybolovu bolo a je sústredené do oblasti východného pobrežia Čierneho mora (tureckého pobrežia). Na základe silného domáceho dopytu, zvyšujúcich sa požiadaviek cestovného ruchu a silného dopytu po určitých druhoch na exportných trhoch, produkcia a rybolov z Egejského mora podstatne vzrástol.

Vďaka zlepšením prírodným podmienkam pre vodné hospodárstvo, očakáva sa, že Turecko v tejto oblasti dosiahne významný pokrok. Jednotlivé farmy sa nachádzajú v Centrálnnej Anatólii, oblasti Čierneho mora a Egejského mora a ich počet v posledných rokoch narastá. Výsledkom je prebytok v produkcii, ktorý vedie k nárastu exportu produktov z rýb. Základnými druhmi rýb z týchto oblastí sú pstruh, pleskáč veľký.

Lov rýb a mäkkýšov má v Turecku veľký potenciál. Rozvoj exportne orientovaného obchodu s rybími produktmi vytvoril Turecku možnosť stať sa dodávateľom pre trhy Európskej Únie, USA a krajín Stredného východu.

4.3.6. Agropriemysel

Rýchly rast ekonomiky v 80tych rokoch viedol k rapídному rozvoju agropriemyslu a vzkrieseniu domácich a zahraničných investícií v Turecku. Reformy realizované v zahraničnom výmennom systéme poskytli exportérom väčšie možnosti. Obchodná politika taktiež zlepšila exportnú výkonnosť sektoru.

Turecký agropriemysel spojil a priblížil k sebe producentov rôznej veľkosti a postavenia na trhu. Producenti v tomto sektore sú jednotlivci, menšie a väčšie družstvá ako aj nadnárodné organizácie. Rovnako dôležitými sú aj tradičný špecialisti a živnostníci, ktorí poskytujú limitované ale vysokokvalitné produkty, často používajú tradičné recepty a metódy spracovania. V Turecku sa stále používajú starodávne, tradičné metódy uchovávaní potravín, založené predovšetkým na solení a sušení. Výhodné prírodné podmienky pre pestovanie ovocia a zeleniny, ktorej kvalita je na vysokej úrovni, viedli k zlepšovaniu stavu konzervárenského priemyslu v krajine. V súčasnosti sú tieto závody rozmiestnené po krajine a využívajú modernejšie techniky konzervovania a používajú sofistikovanejšie a atraktívnejšie obalové materiály.

Pomerne mladou oblasťou je mrazená zelenina a ovocie, je však jednou z dôležitých exportne orientovaných odvetví (približne 80% produkcie sa exportuje do iných krajín). Jej rast možno pripísať rastúcemu dopytu v zahraničí. V oblasti dehydrovanej zeleniny sa očakáva rýchly rozvoj v najbližšej dobe, vďaka novým investíciám a dostatku surovín, avšak momentálne je táto časť agropriemyslu čo do objemu malá. Produkcia ovocných džúsov a koncentrátov začala už v 60tych rokoch a exportne orientovaná dosiahla výborné výsledky aj vďaka bohatej produkcii ovocia, nových investícií a moderných spôsobov spracovania. Spracovanie rajčín je taktiež pomerne novým odvetvím. Rajčinový pretlak má najväčší podiel na exporte zo spracovanej zeleniny a ovocia, a je celosvetovo známy svojou kvalitou. Aj keď je dominantné spracovanie rajčinového pretlaku, krájané a olúpané rajčiny sú taktiež dôležitými produktmi.

Napriek roztrieštenej štruktúre, Turecko je najväčším producentom mliečnych produktov v regióne. Rôznorodá produkcia syrov robí z Turecka jedného z dôležitých dodávateľov tohto produktu. Tradičnými syrmi sú Otlú syr, syry Tulum, Urfa syr, Biely syr, syr Diyarbakir Orgu a podobne. Produkujú sa aj syry po ktorých je medzinárodný dopyt a sú významné pre turecký zahraničný obchod, ako Biely syr, Mozzarella, Kashkaval. Vzhľadom na obrovský počet zvierat, Turecko má vysoko rozvinutú produkciu mäsa a hydinových produktov. Konzumáciu tradičných druhov mäsa ako jahňacina, baranina, kozie mäso nahradila rýchlo rastúca, domáca konzumácia hydinového mäsa. Dominujúce postavenie v exporte tohto sektoru má hydinové mäso.

Jednou z dôležitých častí tureckého poľnohospodárstva sú olejnaté semená, a to vďaka obrovskému potenciálu. Turecko je producentom niekoľkých druhov rastlinných olejov, napríklad slnečnicový olej, kukuričný olej, sójový olej a mnoho ďalších. Spomedzi Stredomorských krajín je Turecko jedným z hlavných producentov olív vďaka najdlhšiemu pobrežiu so Stredozemným morom. V súčasnosti je Turecko dodávateľom olivového oleja do celého sveta. Okrem rastlinných olejov, dôležité miesto v agropriemysle má aj produkcia a export margarínu. Cukrárstvo, cukrársky tovar a produkcia čokolády a cukrovíniek má v Turecku históriu predovšetkým vďaka tradičným cukrárskym produktom ako Turecký med a pod. Spolu s využívaním moderných technológií a tradičných produkčných metód, sa táto časť odvetvia stala významným sektorom potravinárskeho priemyslu. Tento sektor v Turecku využíva najdokonalejšiu technológiu na Strednom východe, Balkáne, Severnej Afrike, Strednej Ázie. Produkty sú značne diverzifikované a dosahujú vysokú kvalitu. Najdôležitejšie položky zahŕňajú rôzne druhy cukríkov, žuvačiek, Tureckého medu, čokoládových produktov a rôzne druhy čokolád. Pekárenský a mlynský priemysel charakterizujú produkty ako pšeničná múka, chlieb, makaróny, keksy a mnoho ďalších. Pšeničná múka, makaróny a keksy patria k tým, ktoré urýchlili export v potravinárskom priemysle.

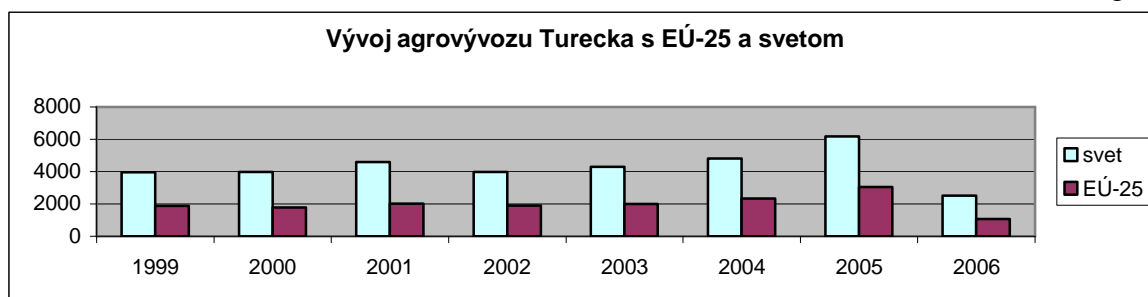
V súčasnosti, vďaka zvyšujúcim sa obavám, dochádza k nárastu záujmu konzumentov o zdravé potraviny. Túžba obyvateľstva po zdravom živote a životnom štýle orientuje ich záujem na zdravé potraviny a organické poľnohospodárske produkty. Turecko je jednou z najlepšie situovaných krajín pre organické pestovanie. Nie je to len vďaka vhodným ekologickým a klimatickým podmienkam ale aj vďaka tradičným poľnohospodárskym metódam. Organické poľnohospodárstvo tvorí len malú časť poľnohospodárstva. Jeho produkcia bola v roku 1985 sústredená predovšetkým v Egejskom regióne a odtiaľ sa rozšírilo do všetkých regiónov. Rok za rokom stúpa počet farmárov produkujúcich rozličné organické produkty. V súčasnosti je produkovaných približne 150 druhov organických, poľnohospodárskych produktov. Značná časť tejto produkcie sa exportuje. S rastúcou produkciou organickej bavlny, organických textílií vzrástol aj jej význam v organickom poľnohospodárstve. Najmä produkcia detského oblečenia a spodného prádla, kde nie sú používané chemické bielidlá a farbivá pri ich produkcii, sa v poslednom období stali dôležitými. Organický chov dobytka tvorí v súčasnosti len zlomok organického poľnohospodárstva. Očakáva sa však jeho nárast čo bude dôsledkom rastu domáceho dopytu po týchto produktoch.

4.3.7. Zahranický obchod s agrokomoditami

4.3.7.1. Agroobchod s EÚ a svetom

Export poľnohospodárskych produktov v roku 2006 predstavoval hodnotu 9,7 % z celkového exportu Turecka za sledované obdobie. V roku 2006 vykazovala obchodná bilancia v sektore poľnohospodárstva pozitívne hodnoty. V sledovanom období (1999-2006) sa celková hodnota vývozu poľnohospodárskych produktov znížila takmer o jednu tretinu. Podľa colného sadzobníka a z hľadiska komoditnej štruktúry, najvýznamnejšou položkou vývozu bola trieda 08 – jedlé ovocie a orechy. Tendencia vo vývoze týchto komodít je však klesajúca. V sledovanom období (1999-2006) došlo k poklesu o 42%, pričom vývoz v roku 1999 predstavoval hodnotu 1172 mil. EUR a v roku 2006 bola hodnota vývozu len 679 mil. EUR. Ďalšími dôležitými položkami agrovývozu Turecka sú triedy 07 – zelenina, korene a hľuzy požívateľné (2006 hodnota agrovývozu 212 mil. EUR), 15 – živočíšne a rastlinné tuky (2006 – agrovývoz 250 mil. EUR), 20 – prípravky zo zeleniny, ovocia, a časti rastlín (2006 – agrovývoz 367 mil. EUR), 24 – tabak a tabakové výrobky (2006 – agrovývoz 210 mil. EUR). Vo všetkých uvedených triedach colného sadzobníka, došlo v období rokov 1999 – 2006 k poklesu podielu na agrovývoze. Značný nárast exportu, a to v hodnote 34 % , bol zaznamenaný v triede 11 – mlynské výrobky, slad, škroby.

Najväčším obchodným partnerom v oblasti agrovývozu je EÚ s podielom v roku 2006 viac ako 42%. Vývoj agrovývozu má však klesajúcu tendenciu. V sledovanom období (1999-2006) došlo k jeho poklesu až o 43%. Najdôležitejšou komoditou agrovývozu, podľa colného sadzobníka, je trieda 08 – jedlé ovocie a orechy. Ďalšími významnými položkami sú triedy 07 – zelenina, korene a hľuzy požívateľné, 20 – prípravky zo zeleniny, ovocia a častí rastlín a trieda 24 – tabak a tabakové výrobky. Hodnota agrovývozu do krajín EÚ má však klesajúcu tendenciu. Výrazný nárast vývozu do krajín EÚ bol zaznamenaný v triedach, 13 – šelak, gumy, živice (nárast o 697 %), 21 – rôzne potravinové prípravky (nárast o 200 %) a v triede 23 – zvyšky a odpady, krmivo (nárast o 141 %).

Zdroj: European Commission: Trade statistics 2006

Komoditná a teritoriálna štruktúra agrovývozu Turecka (EÚ-25 a svet) Tabuľka č.10

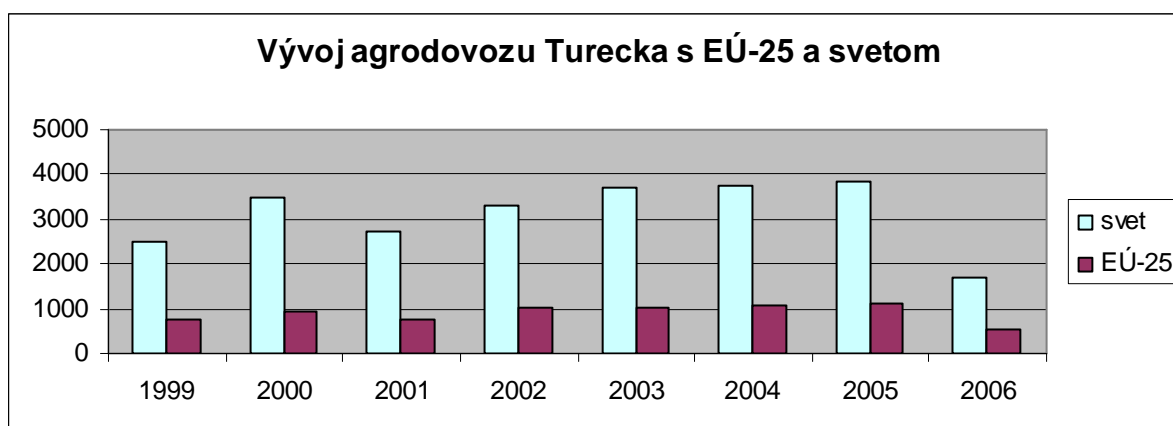
Tr. Komodity (v mil.EUR)	1999		2002		2004		2006	
	svet	EÚ 25	svet	EÚ 25	svet	EÚ 25	svet	EÚ 25
01 živé zvieratá	11	1,5	33	1,6	5,9	1,6	1,2	1,1
02 mäso a požívateľné droby	13	0,9	14	1,3	18	1,9	3,7	1
04 mlieko, vajcia, med a výrobky	38	8,5	63	28	53	10	26	2,5
05 výr. živočíšneho pôvodu	38	37	38	34	37	33	10	8,9
06 živé rastliny a kvetinárske výrobky	17	13	24	19	30	21	16	10
07 zelenina, korene a hľuzy požívateľné	257	95	340	136	391	163	212	71
08 jedlé ovocie a orechy	1172	785	1250	796	1523	1010	679	393
09 káva, čaj a korenie	54	23	70	23	51	21	21	7,5
10 obilie	206	20	88	30	14	10	79	18
11 mlynské výrobky, slad, škroby	78	30	80	19	189	19	105	9,3
12 olej, semená a plody, slama, krmoviny	57	34	54	32	64	29	40	17
13 šelak, gumy, živice	0,8	0,1	1,7	0	2,3	0,1	1	0,7
14 rastlinné pletacie materiály	14	11	11	6,2	13	6,9	5,1	1,8
15 živočíšne a rastlinné tuky	310	123	161	33	222	56	250	55
16 prípravky z mäsa, rýb	1,9	0	0,9	0,1	2	0,2	1	0,1
17 cukor a cukrovinky	195	24	160	33	176	49	78	20
18 kakao a kakaové prípravky	68	11	109	12	185	24	77	7,6
19 prípravky z obilia, z mlieka	100	11	175	29	244	40	116	16
20 prípravky zo zeleniny, ovocia, a častí rastlín	536	368	545	375	786	546	367	261
21 rôzne potravinové prípravky	80	10	137	24	156	30	96	31
22 nápoje, liehové a ocot	40	20	45	25	92	27	43	15
23 zvyšky a odpady, krmivo	5,2	0,1	12	1,2	8,7	0,4	3,2	0,3
24 tabak a tabakové výrobky	522	203	418	163	383	136	210	91
Ostatné WTO produkty mimo kapitol 1-24	141	61	149	75	170	91	67	35
Celkový vývoz poľnohospodárskych produktov	3955	1889	3979	1900	4818	2327	2507	1075
Celkový vývoz všetkých produktov	24964	14015	38137	20572	50891	27757	25883	13854
Podiel poľnohospodárstva na celkovom vývoze v %	15,8	13,5	13,1	9,2	9,5	8,4	9,7	7,8

Zdroj: European Commission: Trade statistics 2006

V roku 2006 predstavovala hodnota agrodovozu 3,9 % z celkového dovozu do Turecka. Počas sledovaného obdobia (1999-2006) poklesla jeho hodnota o 32%. Podľa komoditnej štruktúry importu, uvedenej v colnom sadzobníku, najdôležitejšou komoditou agrodovozu bola trieda 15 – živočíšne a rastlinné tuky. V sledovanom období (1999-2006) došlo k poklesu importu týchto komodít a to o takmer 52 %. Hodnota importu týchto produktov v roku 1999 predstavovala 398 mil. EUR, pričom do roku 2006 poklesla na hodnotu 278 mil. EUR. Ďalšími nezanedbateľnými položkami importu boli triedy 21 – rôzne potravinové prípravky (2006 – agrodovoz 104 mil. EUR), 12 – olejnaté semená a plody, slama, krmoviny (2006 – agrodovoz 201 mil EUR). Napriek celkovému poklesu agrodovozu, v triede 22 – nápoje, liehové a ocot, došlo k nárastu importu v sledovanom období o 42,4 %.

Podiel krajín EÚ na agrodovozе v roku 2006 predstavoval hodnotu 32,5%. V tejto oblasti je EÚ najväčším obchodným partnerom. V sledovanom období však import z EÚ poklesol o takmer 26 %. V roku 1999 predstavoval hodnotu 742 mil. EUR a v roku 2006 hodnotu 551 mil. EUR. Najdôležitejšou importovanou položkou bola trieda 21 – rôzne potravinové prípravky s objemom importu v hodnote 79 mil. EUR v roku 2006. V porovnaní s rokom 2005 však došlo k poklesu importu týchto komodít o takmer 54 %. K vysokému nárastu importu v sledovanom období (1999-2006) došlo iba v triede 08 – jedlé ovocie a orechy. Objem importu týchto produktov sa takmer zdvojnásobil (nárast o 97,3 %). Takmer vo všetkých triedach colného sadzobníka došlo k poklesu importu agroproduktov v sledovanom období.

graf č.9

Zdroj: European Commission: Trade statistics 2006

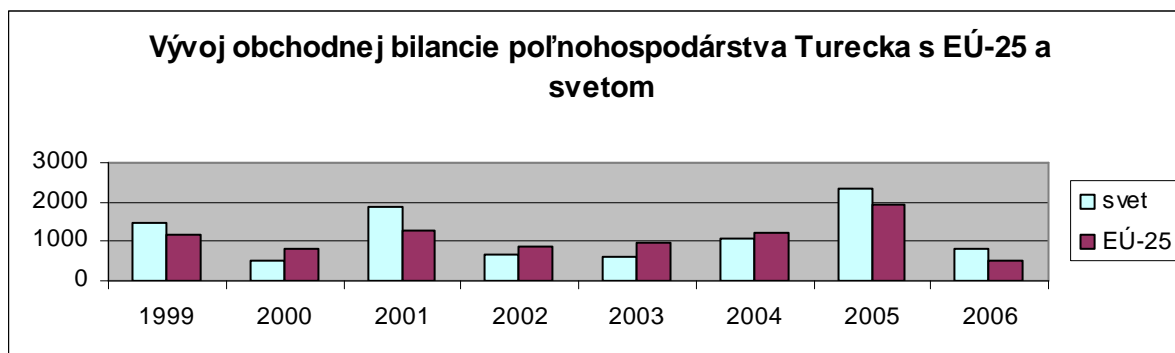
Komoditná a teritoriálna štruktúra agrodovozu Turecka (EÚ-25 a svet)

Tabuľka č.11

agrodovoz	1999		2002		2004		2006	
	svet	EÚ 25	svet	EÚ 25	svet	EÚ 25	svet	EÚ 25
Tr. Komodity (v mil.EUR)								
01 živé zvieratá	22	15	17	9	7,9	6,2	4	3,4
02 mäso a požívateľné droby	0,1	0,1	0,1	0	0,2	0,2	0	0
04 mlieko, vajcia, med a výrobky	34	29	39	33	55	33	22	5,6
05 výr. živočíšneho pôvodu	16	2,8	28	2,1	25	1,3	7,8	1,2
06 živé rastliny a kvetinárske výrobky	20	18	13	12	19	17	23	21
07 zelenina, korene a hľuzy požívateľné	53	11	57	8,6	26	8,4	51	5,3
08 jedlé ovocie a orechy	70	7,8	69	8,9	80	8,4	72	15
09 káva, čaj a korenie	24	3,1	24	3	25	3,1	14	2,1
10 obilie	378	82	409	103	422	56	51	15
11 mlynské výrobky, slad, škroby	5	4,8	9,8	8,7	9,7	8,9	5,6	5,4
12 olej, semená a plody, slama, krmoviny	246	31	286	33	431	37	201	28
13 šelak, gumy, živice	16	15	27	24	33	31	16	14
14 rastlinné pletacie materiály	2,8	0,1	2	0,1	3	0,1	0,9	0
15 živočíšne a rastlinné tuky	398	94	431	66	411	49	278	6,6
16 prípravky z mäsa, rýb	0,2	0,1	0	0	0,1	0,1	0,1	0,1
17 cukor a cukrovinky	15	10	21	8,6	30	13	12	7,5
18 kakao a kakaové prípravky	66	19	113	33	175	46	54	20
19 prípravky z obilia, z mlieka	30	28	34	33	54	51	33	29
20 prípravky zo zeleniny, ovocia, a časti rastlín	21	17	18	12	21	13	17	12
21 rôzne potravinové prípravky	91	73	141	114	184	140	104	79
22 nápoje, liehové a ocot	14	12	11	8,7	40	20	20	11
23 zvyšky a odpady, krmivo	140	22	142	26	297	31	84	17
24 tabak a tabakové výrobky	274	10	223	30	192	60	79	34
Ostatné WTO produkty mimo kapitol 1-24	559	237	1191	464	1218	453	546	218
Celkový dovoz poľnohospodárskych produktov	2496	742	3309	1042	3761	1087	1694	551
Celkový dovoz všetkých produktov	38351	20592	54478	25867	78528	36599	43628	17597
Podiel poľnohospodárstva na celkovom dovoze v %	6,5	3,6	6,1	4	4,8	3	3,9	3,1

Zdroj: European Commission: Trade statistics 2006

graf č.10

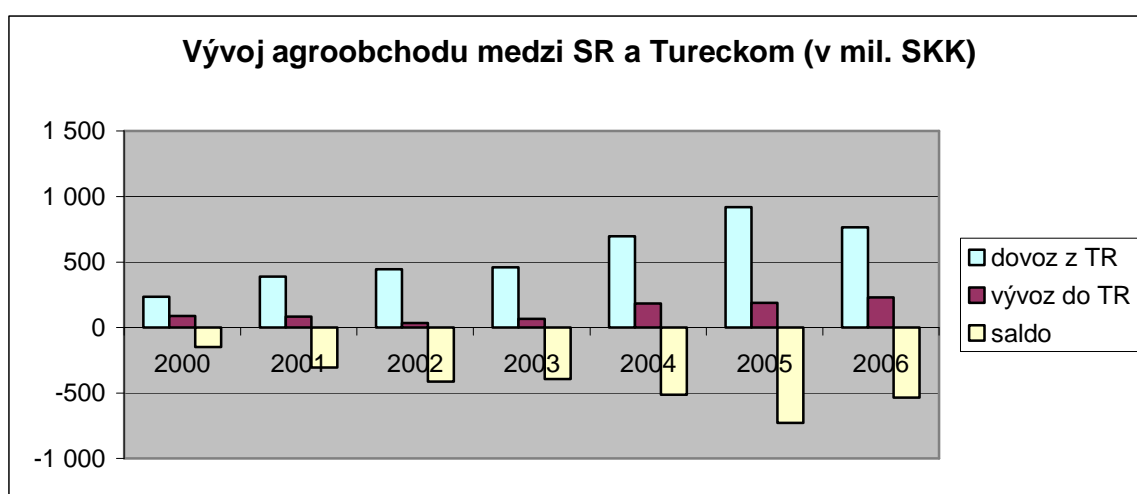

Zdroj: European Commission: Trade statistics 2006

4.3.7.2. Vzájomný agroobchod SR a Turecka

Počas sledovaného obdobia (2000 – 2006) vykazovalo Slovensko v agroobchode s Tureckom neustále zápornú bilanciu. Záporné saldo malo stúpajúcu tendenciu s výnimkou roku 2006 kedy kleslo na hodnotu -534 mil. SKK z -730 mil. SKK v roku 2005. V sledovanom období (2000-2006) sa zvýšila hodnota agrodovozu z Turecka o 325 % a hodnota agrovývozu do Turecka sa zvýšila o 262 %. Hodnota salda vzrástla v tomto období o 363 %.

graf č.11

Zdroj: Radela, rezortná a colná štatistika SR, dostupné na internete

Agroobchod medzi SR a Tureckom (2000-2006) v mil. SKK

Tabuľka č.12

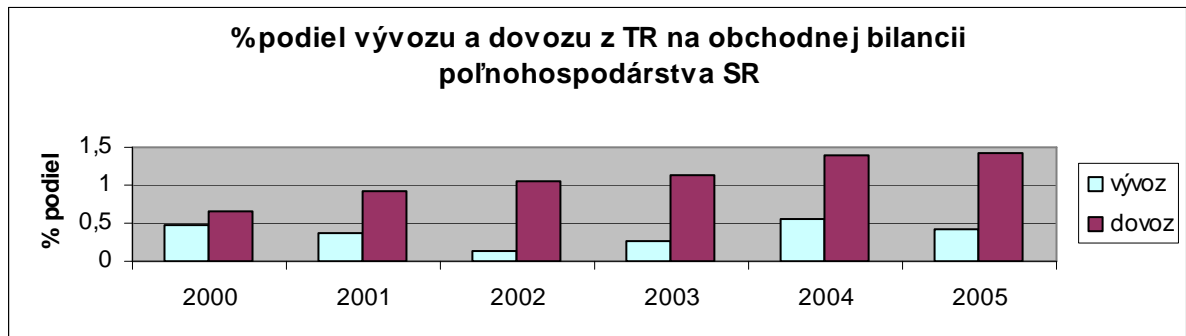
	dovoz z TR	vývoz do TR	saldo
2000	235	88	-147
2001	390	85	-305
2002	445	34	-411
2003	461	68	-393
2004	696	184	-512
2005	919	189	-730
2006	765	231	-534

Zdroj: Radela, rezortná a colná štatistika SR, dostupné na internete , vlastné výpočty

Vývoz agrokomodít do Turecka sa v sledovanom období (2000 – 2005) pohyboval pod 0,5 percentami z celkového vývozu agrokomodít zo SR. Najnižšia hodnota bola zaznamenaná v roku 2002, kedy predstavovala 0,14 % a najvyššia hodnota bola zaznamenaná v roku 2004 (rok vstupu SR do EÚ), kedy predstavovala 0,54 %. Medzi významnú položku agrovývozu do Turecka zaraďujeme podľa colného sadzovníka triedu 18 – kakao a kakaové

výrobky. Dovoz agrokomodít z Turecka mal v sledovanom období neustále stúpajúcu tendenciu, a to aj po vstupe SR do EÚ v roku 2004. Tento podiel dovozu agrokomodít z Turecka na celkovom dovoze agrokomodít do SR predstavoval v roku 2005 hodnotu 1,42%. Z agrodovozu z Turecka tvorili najpodstatnejšiu časť podľa colného sadzovníka triedy 07 – zelenina, korene a hľuzy požívateľné a trieda 08 – jedlé ovocie a orechy. A taktiež bavlna.

graf č.12

Zdroj: Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva

4.3.8. Analýza silných a slabých stránok poľnohospodárstva Turecka

Jednou zo silných stránok tureckého poľnohospodárstva je predovšetkým jeho dlhoročná tradícia takmer vo všetkých oblastiach. Za silnú stránku považujeme aj silné proexportné zameranie tohto sektoru.

Za slabé stránky sú považované hlavne slabá produktivita práce, vysoká miera zamestnanosti v poľnohospodárstve, závislosť na svetových trhoch s poľnohospodárskymi komoditami, zastaralé vybavenie a zariadenia fariem.

Silné stránky:

- dlhoročná poľnohospodárska tradícia
- vhodné prírodné podmienky pre poľnohospodárstvo
- silný export poľnohospodárskych produktov do štátov EÚ
- dobrý imidž poľnohospodárskych produktov
- rôznorodosť poľnohospodárskej produkcie
- potravinová sebestačnosť

Slabé stránky:

- zastaralé technické a technologické vybavenie fariem
- nízka produktivita práce
- manažérske schopnosti pracovníkov v poľnohospodárstve
- chudoba v poľnohospodárskych oblastiach
- slabá infraštruktúra
- nízka vzdelanostná úroveň pracovníkov v poľnohospodárstve a tým menšie možnosti na zamestnanie v iných sektoroch
- vysoká závislosť na poľnohospodárstve
- rezervy vo fytozdravotnej, veterinárnej oblasti a ochrany zdravia
- slabá vybavenosť referenčných laboratórií
- vysoký podiel výrobkov s nízkou pridanou hodnotou
- slabá komunikácia medzi jednotlivými organizáciami v poľnohospodárstve

4.4. Integrácia

4.4.1. Turecko a EÚ

Pred tým ako Turecko, ako kandidátska krajina, vstúpi do EÚ, musí vyhovieť trom základným kritériám a podmienkam členstva:

- Politické – dodržiavanie demokracie, práva, ľudských práv a rešpektovanie a ochrana práv menšín
- Ekonomické – existencia funkčnej trhovej ekonomiky, zabezpečenie konkurencieschopnosti domáceho trhu s trhom EÚ
- Právne – približovanie a zosúladenie s právnym systémom EÚ

Turecko je krajinou s prevažne moslimským obyvateľstvom avšak má úzke vzťahy so Západom. Je členom viacerých medzinárodných organizácií. Súčasným a najdôležitejším cieľom je integrácia do EÚ, o ktorú sa usiluje už od roku 1959. Zriadenie colnej únie vzniklo podpisom Ankarskej dohody v roku 1963, ktorej úlohou bolo priblíženie hospodárskych a obchodných vzťahov. Túto dohodu neskôr (v roku 1970) doplnil protokol, ktorého cieľom bolo zrušenie taríf. Vzájomné vzťahy Turecka a EÚ narušil prevrat v roku 1980.

Žiadosť o členstvo v EHS podalo Turecko už v roku 1987 a bola prijatá kladne. V roku 1996 bola medzi Tureckom a EÚ prijatá colná dohoda. Vzájomný obchod je totiž dôležitým a najvýraznejším faktorom vzájomných vzťahov. Turecko patrí k najväčším obchodným partnerom a exportérom do EÚ. Od prijatia colnej dohody stabilne vzrastá vzájomný obchod.

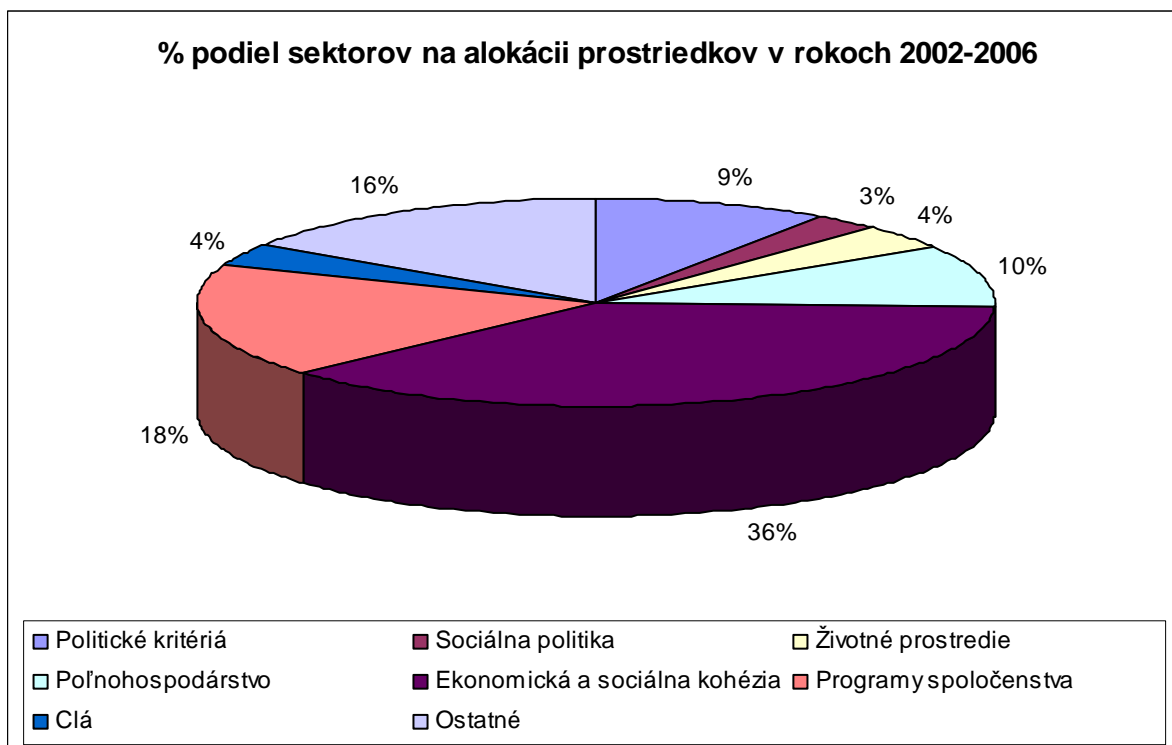
Turecku bolo na Luxemburskom summite koncom roku 1997 odmietnuté udeliť štatút kandidátskej krajiny, avšak o dva roky neskôr, na Helsinskom summite v roku 1999, mu bol tento štatút priznaný. Národný plán pre prijatie *acquis* je zameraný na harmonizáciu legislatívy Turecka s legislatívou a právom EÚ. Prostredníctvom finančnej pomoci je predvstupová stratégia zameraná na podporu reforiem.

Revidované Prístupové partnerstvo bolo schválené v roku 2003. Jeho cieľom je pomoc pri dodržiavaní prístupových kritérií, politických kritérií, pomoc pri implementácii *acquis* a taktiež finančná pomoc z fondov. Prístupové rokovania s Tureckom začali 3. októbra 2005, ktoré boli podmienené viacerými podmienkami, medzi ktorými bolo aj uznanie gréckej vlády Cypru. Konflikt, ktorý vznikol rozdelením ostrova v roku 1974 na grécku a tureckú časť, môže byť v budúcnosti jednou z neprekonateľných prekážok úspešnej integrácie Turecka do štruktúr EÚ. V minulosti bolo predložených niekoľko plánov na urovanie konfliktu, avšak všetky dopadli neúspešne.

Aj keď sa prístupové rokovania s Tureckom začali, na základe vzájomných dohôd výsledok integrácie nemusí byť pre Turecko úspešný. Na základe Prístupového partnerstva, vzájomné rokovania môžu byť ukončené až po roku 2014. Tieto rokovania môžu byť kedykoľvek prerušené. Z toho vyplýva, že najbližší možný dátum vstupu Turecka do EÚ je okolo roku 2014, 2015. V rokoch 1996-2001 bol v platnosti program podpory kandidátskych krajín pod názvom MEDA, ten neskôr v Turecku nahradil finančný nástroj pre Turecko pre roky 2002-2006 a v roku 2006 bol prijatý podporný program IPA (nástroj predvstupovej pomoci).

V rokoch 2002-2006 smerovalo z EÚ na podporu jednotlivých sektorov Turecka spolu 1235,52 mil. EUR. Najväčší podiel smeroval do ekonomickej a sociálnej kohézie, programov spoločnosti, politických kritérií a do oblasti poľnohospodárstva smerovalo cca. 9,7 % z celkových prostriedkov.

graf č.13

Zdroj: Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2007-2009 for Turkey, vlastné výpočty

4.4.2. Nástroj predvstupovej pomoci-IPA

Dôležitým dokumentom v rámci integrácie je nástroj predvstupovej pomoci (IPA), ktorý Európska rada prijala 31. júla 2006. Jej cieľom je pomoc krajinám pri implementácii reforiem a plnenie kritérií a jedným z cieľov je poskytnúť predvstupovú pomoc kandidátskym krajinám. Nahrádza predvstupové nástroje z rokov 2000-2006, finančný nástroj pre Turecko. Skladá sa z 5 častí, a posledná časť sa týka rozvoja vidieka. Pre Turecko ako kandidátsku krajinu sú vhodné všetky časti. Cieľom IPA pre Turecko je podpora predvstupovej stratégie prijatej Európskou radou v decembri 2004. Táto stratégia sa zhoduje s tromi cieľmi:

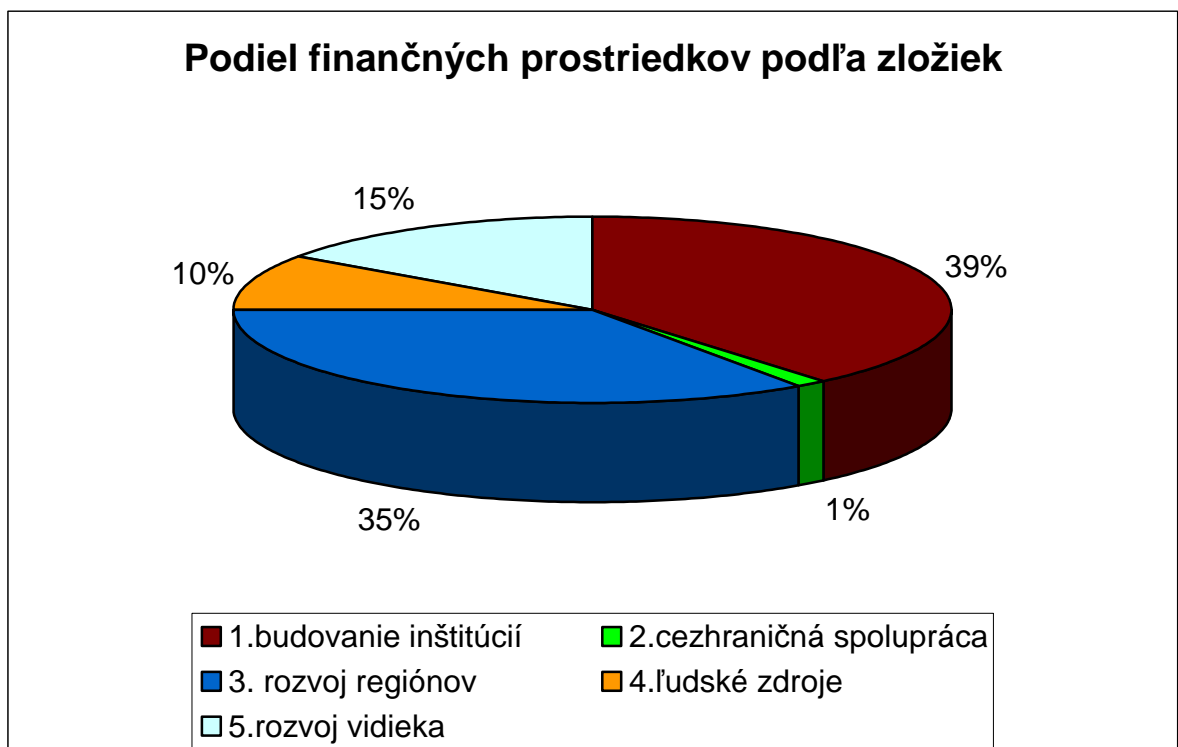
- pokrok v splnení politických kritérií
- prijatie a implementácia *acquis communautaire*
- podpora vzájomného sociálneho dialógu medzi EÚ a Tureckom

Nástroj IPA sa skladá z piatich zložiek:

1. budovanie inštitúcií a prechodná pomoc
2. cezhraničná spolupráca členských krajín EÚ a ostatnými krajinami
3. rozvoj regiónov
4. zložka ľudských zdrojov
5. rozvoj vidieka a poľnohospodárstva

Z predpokladanej alokácie finančných prostriedkov pre Turecko na roky 2007-2011, najväčší podiel bude smerovať do prvej oblasti budovania inštitúcií (takmer 39%) a do tretej oblasti rozvoja regiónov (približne 35 %). Do oblasti rozvoja vidieka, ktorá zahŕňa aj poľnohospodárstvo, by malo smerovať približne 15 % z celkových finančných prostriedkov

graf č.14

Zdroj: Zdroj: Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2007-2011 for Turkey, vlastné výpočty

Alokácia finančných prostriedkov podľa zložiek v mil.EUR

Tabuľka č.13

zložka	2007	2008	2009	2010	2011	spolu	% podiel
1.budovanie inštitúcií	252,2	250,2	233,2	211,3	230,6	1177,5	38,76%
2.cezhraničná spolupráca	6,6	8,8	9,4	9,6	9,8	44,2	1,45%
3. rozvoj regiónov	167,5	173,8	182,7	238,1	291,4	1053,5	34,68%
4.ľudské zdroje	50,2	52,9	55,6	63,4	77,6	299,7	9,87%
5.rozvoj vidieka	20,7	53	85,5	131,3	172,5	463	15,24%
spolu	497,2	538,7	566,4	653,7	781,9	3037,9	

Zdroj: Zdroj: Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2007-2011 for Turkey,
vlastné výpočty

4.4.3. Rozvoj vidieka – 5.zložka IPA

V rámci IPA a jej časti, ktorá sa zaoberá rozvojom poľnohospodárstva sa skladá z troch priorít:

- Priorita č.1 - prispôbenie poľnohospodárskeho sektoru a implementácia štandardov Spoločenstva
- Priorita č.2 - činnosti zamerané na prípravu opatrení vo vzťahu poľnohospodárstva a životného prostredia
- Priorita č.3 - rozvoj vidieckej ekonomiky

V rámci priority č.1 rozlišujeme nasledovné ciele:

1. modernizácia farmárskeho sektoru a jeho zlepšenie podľa štandardov EÚ pomocou cielených investícií
2. vytvorenie produkčných skupín s cieľom prispôbiť ich produkciu požiadavkám trhu a potrebám zákazníkov
3. modernizácia výroby a marketingu v poľnohospodárskych produktoch a produktoch z rýb s cieľom vylepšiť ich podľa štandardov EÚ.

V rámci priority č.2 rozlišujeme nasledovné ciele:

1. príprava na implementáciu činností určených na ochranu životného prostredia a udržiavanie krajiny
2. príprava vidieckych komunít na implementáciu miestnych a integrovaných vidieckych stratégií rozvoja prostredníctvom miestnych partnerstiev

V rámci priority č.3 rozlišujeme nasledovné ciele:

1. rozvoj a zlepšenie vidieckej infraštruktúry
2. diverzifikácia a rozvoj vidieckych ekonomických aktivít
3. zlepšenie výchovy

Turecko by sa malo zamerať najmä na reštrukturalizáciu a modernizáciu poľnohospodárskeho sektoru a tvorbu alternatívnych pracovných príležitostí v mestských oblastiach. V súvislosti s veterinárnym, fytozsanitárnym a potravinovým sektorom by malo Turecko vylepšiť systém kontroly a produkcie potravín a taktiež vylepšiť technické a hygienické podmienky produkcie.

Podpora IPA je predchodcom tureckého predvstupového nástroja pre roky 2002-2006 a programu MEDA pre roky 1996-2001. Na roky 2007-2013 je vyčlenených pre program IPA 11,5 mld. EUR. Z tejto hodnoty je 1,2 mld. EUR určených pre rok 2007. Na rok 2008 je pre Turecko vyčlenených 538,7 mil. EUR.

4.4.4. Integrácia poľnohospodárstva

Turecké poľnohospodárstvo sa momentálne nachádza v procese harmonizácie s nariadeniami EÚ. Majú značný vplyv na reformnú politiku poľnohospodárstva v Turecku. Turecko čaká náročný proces prispôsobovania legislatívy. Je potrebné plne transponovať *acquis* do poľnohospodárskej legislatívy krajiny, a je preto dôležitou výzvou pre Turecko ako kandidátsku krajinu.

Pre správnu funkciu Spoločnej poľnohospodárskej politiky je nevyhnutné, aby boli prijaté rôzne opatrenia a pravidlá v oblasti tureckej legislatívy. Turecko, ako kandidátska krajina, zaznamenalo len nepatrný pokrok v približovaní legislatívy a práva v oblasti poľnohospodárstva. V oblasti Integrovaného administratívneho a kontrolného systému (IMCS) došlo k zlepšeniu, bola založená platobná agentúra, ktorá slúži ako sprostredkovateľ finančnej podpory pre poľnohospodárstvo. V roku 2006 bol zaznamenaný najväčší pokrok v oblasti organizácie spoločného trhu, avšak stále si vyžaduje zvýšenie transparentnosti.

V oblasti rozvoja vidieka došlo taktiež k nepatrnému pokroku. Turecká organizácia pre národné plánovanie spolu s Ministerstvom pre vidiek a poľnohospodárstvo prijali stratégiu pre rozvoj vidieka ako súčasť projektu financovaného Európskou úniou. Táto stratégia by mala byť základom Akčného plánu a predvstupovej finančnej spolupráce pre rozvoj vidieka. V oblasti potravinovej politiky nebol zaznamenaný žiadny pokrok v implementácii a transponovaní *acquis*. Zákon v tejto oblasti, ktorý bol prijatý v roku 2004, nevyhovuje pravidlám EÚ a je potrebné aby bol prepracovaný.

V rámci veterinárnej a fytoosanitarnej politiky nebol doposiaľ prijatý celkový legislatívny rámec, avšak pokrok bol zaznamenaný v technickej príprave. Turecko zaznamenalo progres v identifikácii a registrácii zvierat, vo veterinárnej kontrole importovaných produktov z tretích krajín a opatreniach na zabránenie rôznych chorôb a infikovaniu zvierat.

V roku 2006 nebol zaznamenaný žiadny pokrok aj napriek tomu, že súčasný turecký systém nie je v súlade s postupmi EÚ. Turecko sa zameralo skôr na boj s chorobami ktoré sa objavili, a to najmä vtáčia chrípka. Vďaka tejto situácii došlo k pokroku, prehľadnejšia komunikácia medzi inštitúciami a investície do technického vybavenia posudkových laboratórií.

Napriek tomu, v oblasti spolupráce medzi Ministerstvom pre vidiek a poľnohospodárstvo a Ministerstva zdravotníctva, existujú značné nedostatky. Turecko musí vykonať veľa práce aby prijalo celkový balík legislatívnych opatrení a zmien v oblasti zdravia, potravinovej bezpečnosti a prijatia veterinárneho zákona. V roku 2006 bol zaznamenaný pokrok ako organizovanie školení zamestnancov, kontrola na hraniciach. Ostáva však veľa oblastí, v ktorých Turecko nepriblížilo svoju legislatívu k EÚ.

4.4.5. Prínosy a ohrozenia pre poľnohospodárstvo po vstupe do EÚ

Po vstupe do EÚ prijme Turecko v oblasti poľnohospodárstva podmienky a pravidlá Spoločnej poľnohospodárskej politiky, ktorá bude mať prínosy ale aj možné riziká a ohrozenia. Poľnohospodárstvo patrí medzi veľmi citlivé oblasti ekonomík členských štátov EÚ.

Možné prínosy:

- zvýšenie finančnej podpory poľnohospodárstva
- rast miezd zamestnancov v poľnohospodárstve
- podpora vedy a výskumu
- skvalitnenie technológií
- lepšia ochrana domáceho trhu
- zrušenie dovozných ciel na turecké výrobky smerujúce na trhy EÚ
- iné

Možné ohrozenia a riziká:

- zvýšenie výrobných nákladov
- strata pracovnej sily
- nárast cien poľnohospodárskych produktov
- neschopnosť konkurovať zahraničným producentom a následný bankrot domácich producentov
- narastajúci rozdiel v ekonomickom raste medzi vidiekom a mestskými sídlami
- zvýšené požiadavky na pracovnú silu

5. Záver

Turecká republika patrí z hľadiska rozlohy a počtu obyvateľov medzi najväčšie v porovnaní s krajinami Európskej únie. Jej obyvateľstvo je prevažne moslimské, čo môže v budúcnosti znamenať problémy v postoji občanov EÚ k prípadnej integrácii.

Turecké hospodárstvo sa momentálne vyvíja veľmi dynamicky a rýchlo. Jej percentuálny rast zaraďuje Turecko na popredné priečky v porovnaní s celým svetom. V našej práci sme použili regresnú analýzu pre porovnanie stavu a určenie trendov v hospodárstve a poľnohospodárstve. Porovnávali sme HDP/obyvateľa s podielom poľnohospodárstva na tvorbe HDP a s podielom zamestnanosti v poľnohospodárstve. Za porovnávané krajiny sme zvolili Turecko, Slovensko, Česko, Poľsko, Maďarsko, Nemecko, Taliansko, Francúzsko a priemer krajín EÚ-27. Z hľadiska oboch aspektov sa bolo Turecko vzdialené od trendov EÚ čo spôsobujú predovšetkým niektoré faktory ako produktivita práce, hospodársky rast, pracovné príležitosti v ostatných sektoroch hospodárstva, stav administratívy, korupcia, tradície, kultúra atď. Z hľadiska histórie, turecký poľnohospodársky sektor bol najväčším zamestnávateľom a prispievateľom do HDP, exportu a priemyselného rastu. Stále si však udržiava vysoký podiel na zamestnanosti a produkcii, v roku 2006 predstavoval podiel na zamestnanosti 27 % a podiel na tvorbe HDP 11%. V poľnohospodárskom sektore má najdôležitejšie postavenie rastlinná výroba, v ktorej dominuje produkcia pšenice a jačmeňa, pestuje sa aj vinič, tabak, citrusové plody. V živočíšnej produkcii dominuje chov hovädzieho dobytku, oviec, kôz atď. Silná poľnohospodárska tradícia a objem produkcie vytvára podmienky, aby Turecko bolo potravinovo sebestačné. Z hľadiska zahraničného agroobchodu, export produktov predstavuje približne 10 % z celkového exportu. Import predstavoval len 3,9 % z celkového importu. Celková obchodná bilancia v poľnohospodárstve vykazuje pozitívne hodnoty. Vo vzájomnom agroobchode SR a Turecka, dovoz z Turecka vo veľkej miere prevyšuje vývoz do tejto krajiny. Silnými stránkami tureckého poľnohospodárstva sú predovšetkým dlhoročná tradícia, potravinová sebestačnosť, rôznorodosť, dobrý imidž poľnohospodárskych produktov, silné postavenie agrovývozu a predovšetkým vhodné prírodné podmienky pre poľnohospodárstvo. Má však aj slabé stránky, ktoré predstavujú výzvu pre tureckú vládu. Dôležité je, aby sa zvýšila produktivita práce, obnovilo technické vybavenie farm, zlepšila infraštruktúra, znížila sa závislosť na poľnohospodárstve, odstránili priepastné rozdiely vo vzdelanosti a výkonnosti v porovnaní s mestskými oblasťami, zlepšilo sa vybavenie referenčných laboratórií a komunikácia medzi organizáciami pôsobiacich v poľnohospodárstve, odstránili sa rezervy v oblasti fytozdravotnej a veterinárnej.

Medzi základné ciele zahraničnej politiky Turecka patrí integrácia do EÚ. Vstup do Únie predstavuje výzvu, ktorá si vyžiada hlboké štrukturálne zmeny v národnom hospodárstve, vrátane sektorov poľnohospodárstva a potravinárstva. Poľnohospodárstvo predstavuje jednu z najzložitejších oblastí, preto je nutné čo najrýchlejšie zabezpečiť aproximáciu noriem a technických predpisov. Hlavnými prioritami predvstupovej stratégie sú nasledovné ciele: odstránenie rozdielov v technickej a technologickej úrovni poľnohospodárskej výroby a úrovni produktivity práce. Je potrebné aby Turecko pracovalo na zvyšovaní úrovne kvalitatívnych a zdravotno-hygienických parametrov výroby, podpore štrukturálnych zmien v poľnohospodárstve, čo prinesie zvýšenie konkurencieschopnosti, rozvoj vidieka a posilnenie administratívnych štruktúr rezortu, potrebných na výkon legislatívy vnútorného trhu a poľnohospodárskej politiky EÚ.

Vstup Turecka do EÚ z hľadiska poľnohospodárstva je spojený s mnohými očakávaniami. Očakáva sa lepšia ochrana domáceho trhu, zrušenie ciel pre turecké výrobky, podpora vedy a výskumu, skvalitnenie technológií, rast miezd v poľnohospodárstve a tiež zvýšenie finančnej podpory pre poľnohospodárstvo.

6. Použitá literatúra

ALI M. EL-AGRAA, 2004. *The European Union – Economics and Policies*. Gosport: Ashford Colour Press, 2004. str. 1-22. ISBN 0-273-67999-6

BALÁŽ, P. a kol. 2005. *Medzinárodné podnikanie*. Bratislava:Sprint, 2005. 576 s. ISBN 80-89085-51-2

BIELIK, P. a kol. 1999. *Ekonomika poľnohospodárstva a európska integrácia*. 2. prepracované vydanie. Nitra – Praha: SPU – ČZU, 1999. 262 s. ISBN 80-7137-616-7

BILČÍK, V. – Bruncko, M. 2001. *Európska únia dnes. Súčasný trendy a význam pre Slovensko*. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku a Inštitút pre verejné otázky, 2001. 160 s. ISBN 80-88935-23-7

DAUDERSTÄDT, Michael. 2003. *Zrastanie Európy: rozširovanie EÚ vo východnej Európe a odbúravanie rozdielov v príjmoch*. In *Euractiv* [online]. 2003. [cit. 2008-04-03]. dostupné na internete: <<http://www.euractiv.sk/socialna-politika/analyza/zrastanie-eu-vo-vychodnej-europe-a-odbur>>

EMERSON, Michael. 2005. *Rozširovanie EÚ a jeho história*. In *Euractiv* [online]. 2005. [cit. 2008-03-22]. dostupné na internete: <<http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/analyza/rozsirovanie-eu-a-jeho-historia>>

EURACTIV. 2006. *CAP – Spoločná poľnohospodárska politika* [online]. 2006. [cit. 2008-04-05]. dostupné na internete: <http://www.euractiv.sk/regionalny-rozvoj/zoznam_liniek/cap---teda-spolocna-polnohospodarska-politika>

EURÓPSKY PARLAMENT.2007b. *Európsky parlament a rozširovanie EÚ* [online]. 2007, [cit. 2008-03-28]. dostupné na internete: <<http://www.europskyparlament.sk/index/index.php?ids=52>>

EURÓPSKY PARLAMENT. 2007a. *Spoločná poľnohospodárska politika: príbeh dvojakej Európy?*. In *Európsky parlament* [online]. 2007. [cit. 2008-04-10]. dostupné na internete:

<http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/032-5254-106-04-16-904-20070412STO05240-2007-16-04-2007/default_sk.htm>

IGEME. 2008. *The Turkish Economy-Agriculture* [online]. 2008. [cit. 2008-02-22]. dostupné na internete:

<<http://www.igeme.org.tr/english/turkey/pdfView.cfm?sec=tr&secID=2&subID=2>>

KEŘKOVSKÝ, M. – Keřkovská, A. 1999. *Evropská unie- historie, instituce, ekonomika a politiky*. Praha: Computer Press, 1999. 142 s. ISBN 80-7226-196-7

LIPKOVÁ, Ľudmila. 2002. *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava: Sprint, 2002. 266 s. ISBN 80-88848-70-9

LIPKOVÁ, Ľudmila. 2004. *Turecko a Európska únia*. [online]. 2004. [cit. 2008-03-29]. dostupné na internete: <http://fsev.tnuni.sk/fileadmin/kmam_files/HP_EU/CDV_Turecko_-_rozsirovanie_EU.pdf>

LISÝ, J. a kol. 2000. *Ekonomía. Všeobecná ekonomická teória*. 3. vydanie. Bratislava: Iura edition, 2000. 508 s. ISBN 80-88715-81-4

MH SR. 2007. *Obchodno-ekonomické informácie o teritóriu*. [online]. 2007. [cit. 2008-03-16]. dostupné na internete: <<http://www.economy.gov.sk/index/go.php?id=3454>>

PANFIL, T. 2003. *Európska únia, všetko, čo by sme mali vedieť*. 2. vyd. Bratislava: Belimex, 2003. 48 s. ISBN 80-89083-41-2.

POKRIVČÁK, J. 2003. *Medzinárodná ekonomika*. Elektronická forma skrípt. [online]. 2003. [cit. 2008-03-15]. Dostupné na internete:

<http://www.fem.uniag.sk/Jan.Pokrivcak/me_readings.htm>

RADELA. 2008. *Prehľad colnej štatistiky v rokoch 1997-2007*. [online]. 2007. [cit. 2008-03-29]. dostupné na internete: <<http://www.radela.sk/rezort/>>

ROHÁČIKOVÁ, Kristína. 2004. Komparácia nástrojov agrárnej politiky Slovenskej republiky a Európskej únie : diplomová práca : SPU, 2004. 71 s.

SALVATORE, D. 2004. *International Economics*. 2004. s. 149. ISBN 73-020-8478-5

SVATOŠ, M. a i. 1996. *Ekonomika poľnohospodárstva a európska integrácia*. VŠP Nitra a ČZU Praha, 1996. 278 s. ISBN 80-7137-328-1.

ŠÍBL, D. 1996. *Medzinárodné ekonomické vzťahy na prelome tisícročí*. Bratislava: EUROUNION, 1996. 221 s. ISBN: 80-85568-58-6

ŠIMO, D. 2006. *Agrárny marketing*. 1. vyd. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2006. 322 s. ISBN 80-8069-726-4.

TURKISH STATISTICAL INSTITUTE. 2008. *Turkey's Statistical Yearbook 2006*. [online]. 2008. [cit. 2008-0329]. dostupné na internete:
<http://www.turkstat.gov.tr/yillik/stat_yearbook.pdf>

UBREŽIOVÁ, I. 2005. *Medzinárodný manažment a podnikanie*. Nitra: SPU, 2005. 125 s. ISBN 80-8069-619-5

VAŠA EURÓPA. 2004. *Spoločná poľnohospodárska politika EÚ* [online]. 2004. [cit. 2008-04-12]. dostupné na internete: <<http://www.vasaeuropa.sk/index.php?i=142>>

Použité internetové zdroje:

<http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_turkey_2007_2009_en.pdf>. [online]. 2007. [cit. 2008-04-09]

<http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2005/package/sec_1426_final_progress_report_tr_en.pdf>. [online]. 2005. [cit. 2008-04-08]

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_33076576&_dad=portal&_schema=PORTAL>. [online]. 2008. [cit. 2008-04-04]

<http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/tradestats/2006/index_sta.htm#parta3>. [online]. 2006. [cit. 2008-04-07]

<http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/miff_en.pdf>. [online]. 2007. [cit. 2008-03-29]

<http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/key_events_en.htm>. [online]. 2006. [cit. 2008-03-26]

<<http://www.europskaunia.sk/turecko>>. [online]. 2006. [cit. 2008-03-15]

<http://www.ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/turkey_progress_reports_en.pdf>. [online]. 2007. [cit. 2008-03-28]

<<http://www.vuepp.sk/>>. [online]. 2008. [cit. 2008-03-12]

<<http://www.worldbank.org>>. [online]. 2008. [cit. 2008-03-12]

<<http://www.fao.org/>>. [online]. 2008. [cit. 2008-04-05]

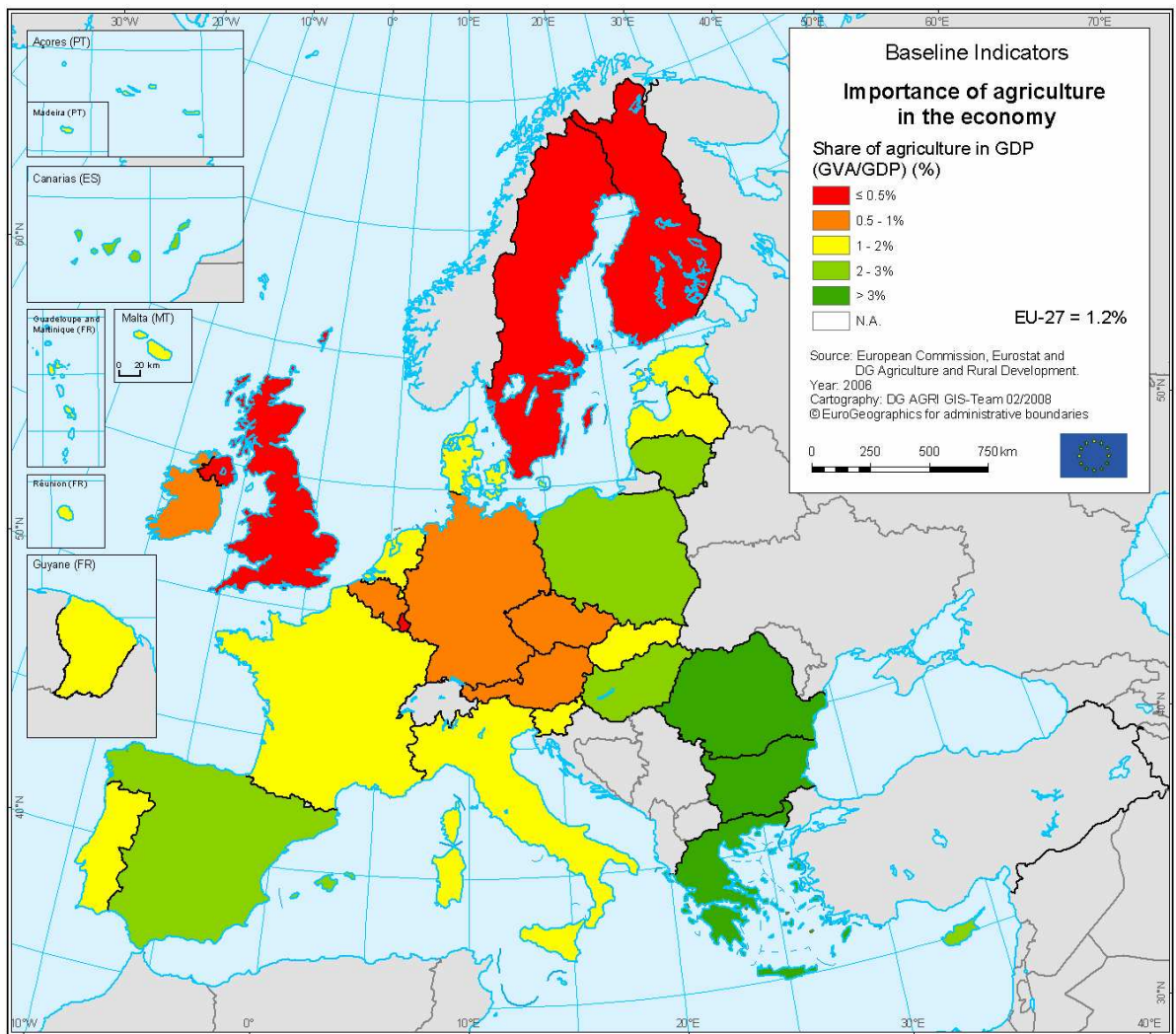
<<http://www.ec.europa.eu/>>. [online]. 2008. [cit. 2008-04-02]

<<http://www.rimarcik.com/>>. [online]. 2008. [cit. 2008-04-09]

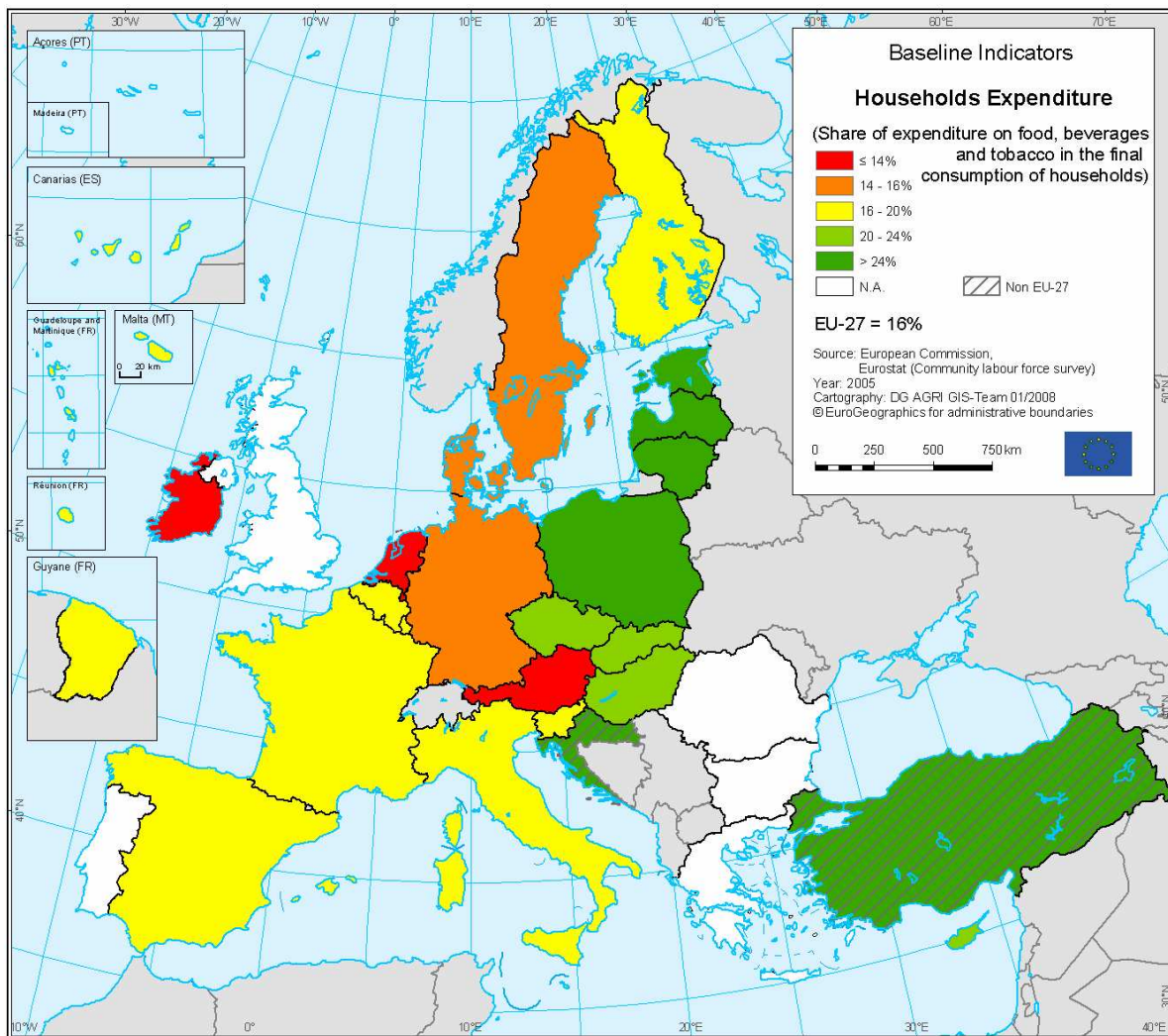
7. Prílohy

Finančná pomoc z Tureckého Národného Programu za roky 2002-2006 podľa sektorov v EUR								
sektor	2002	2003	2004	2005	2006	celkovo	% podiel	
Politické kritériá	2044000	15957000	28650200	48248180	20533125	115432505	9,3%	
Energetika	1047000	5437000	2500000	1040000	1380000	11404000	0,9%	
Telekomunikácie	2260000			1200000		3460000	0,3%	
Sociálna politika	7000000		17173750	7757325	5000000	36931075	3,0%	
Doprava	2299000	4264000	4612500	1427500		12603000	1,0%	
Životné prostredie	15550000	5450000	12100000		12250000	45350000	3,7%	
Vnútrotrh	2250000	11375000	11321420	3973875		28920295	2,3%	
Poľnohospodárstvo	17568000	6169000	6960000	28201750	60528350	119427100	9,7%	
JLS	12207000	3832000	1840000		13025750	30904750	2,5%	
Ekonomická a sociálna kohézia	40000000	45300000	77556000	117059000	182054274	461969274	37,4%	
Programy spoločenstva	18775000	27319000	32176780	40530620	99360322	218161722	17,7%	
Verejná správa		5740000	11157250	13361750	3335325	33594325	2,7%	
Clá		5406000	22552100		16532854	44490954	3,6%	
Ostatné	5000000	8851000	8120000	14900000	36000000	72871000	5,9%	
Celkovo	126000000	145100000	236720000	277700000	450000000	1235520000		

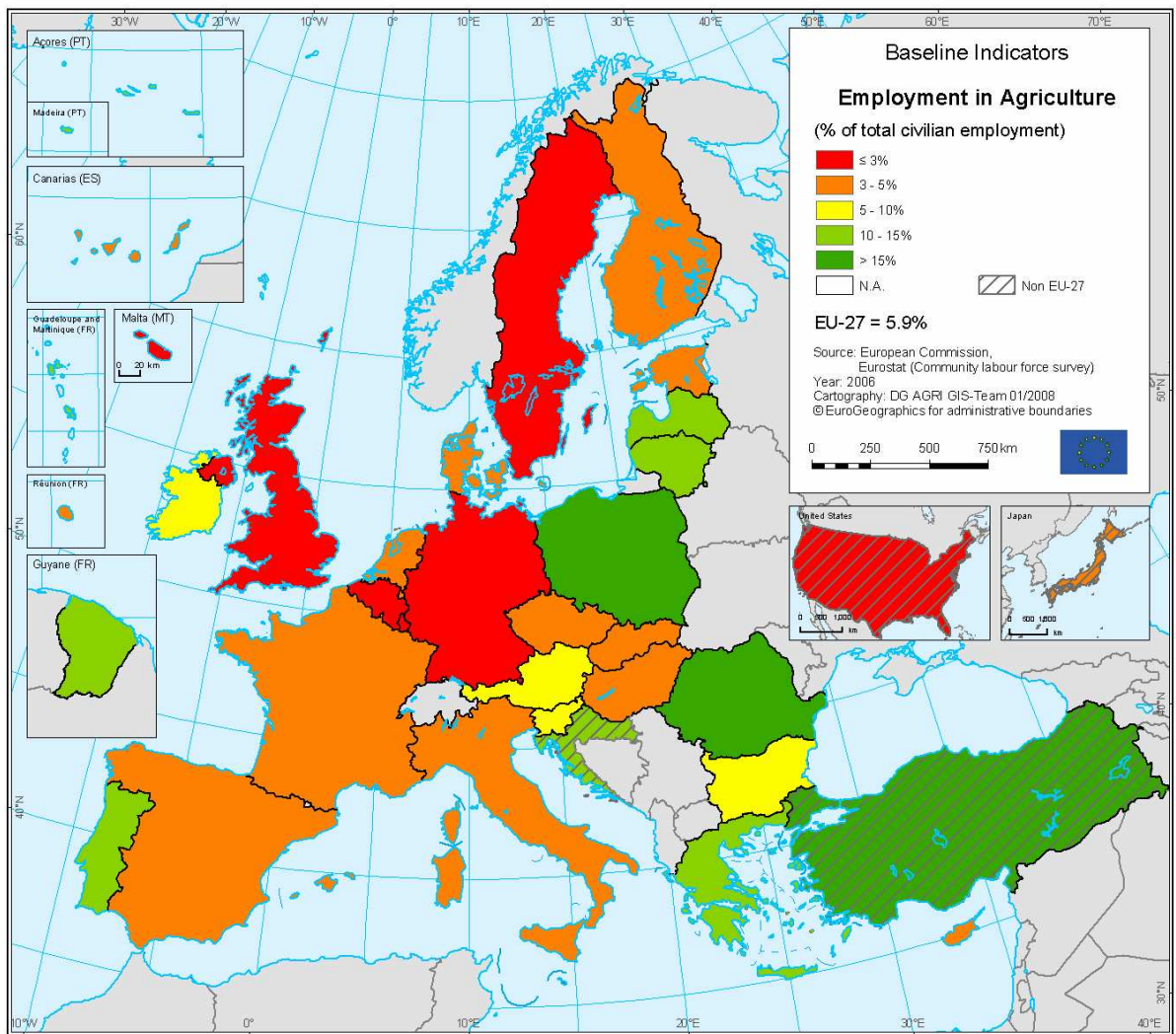
Zdroj: Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2007-2009 for Turkey, vlastné výpočty

Zdroj: Európska komisia

Zdroj: Európska komisia

Zdroj: Európska komisia